शिकू आनंदे मराठी

(विद्यार्थी कृतिपुस्तिका)

इयत्ता : दुसरी

समग्र शिक्षा अंतर्गत

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.

शिकू आनंदे मराठी : विद्यार्थी कृतिपुस्तिका : इयत्ता दुसरी

- **प्रवर्तक** : शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, महाराष्ट्र शासन
- **प्रकाशक** : राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
- **प्रेरणा** : **मा. वन्दना कृष्णा (भा.प्र.से.)**
  अपर मुख्य सचिव, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- **मार्गदर्शन** : **मा. विशाल सोळंकी (भा.प्र.से.)**
  आयुक्त (शिक्षण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
  मा. राहुल द्विवेदी (भा.प्र.से.)
  राज्य प्रकल्प संचालक, महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद, मुंबई.
- **संपादक** : **मा. एम. देवेंदर सिंह (भा.प्र.से.)**
  संचालक, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
- **सहसंपादक** : **मा. रमाकांत काठमोरे**
  सहसंचालक, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
- **कार्यकारी संपादक** : **डॉ. कमलादेवी आवटे**
  उपसंचालक (भाषा विभाग), राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
  डॉ. राजेश बनकर
  उपविभागप्रमुख, मराठी विभाग, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
  निता जाधव
  अधिव्याख्याता, मराठी विभाग, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
  मनिषा ताठे
  अधिव्याख्याता, मराठी विभाग, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
- **संपादन सहाय्य** : **डॉ. नंदा भोर**
  विषय सहायक, मराठी विभाग, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
  मनिषा राजपूत
  विषय सहायक, मराठी विभाग, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
- **प्रथम आवृत्ती** : जानेवारी २०२२
- **अर्थसाहाय्य** : समग्र शिक्षा, महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद, मुंबई.
- **मुद्रक** : रुना ग्राफिक्स, पुणे.
- © सर्व हक्क प्रकाशकाच्या स्वाधीन.

शिकू आनंदे मराठी

(विद्यार्थी कृतिपुस्तिका)

इयत्ता : दुसरी

समग्र शिक्षा अंतर्गत

NIPUN BHARAT

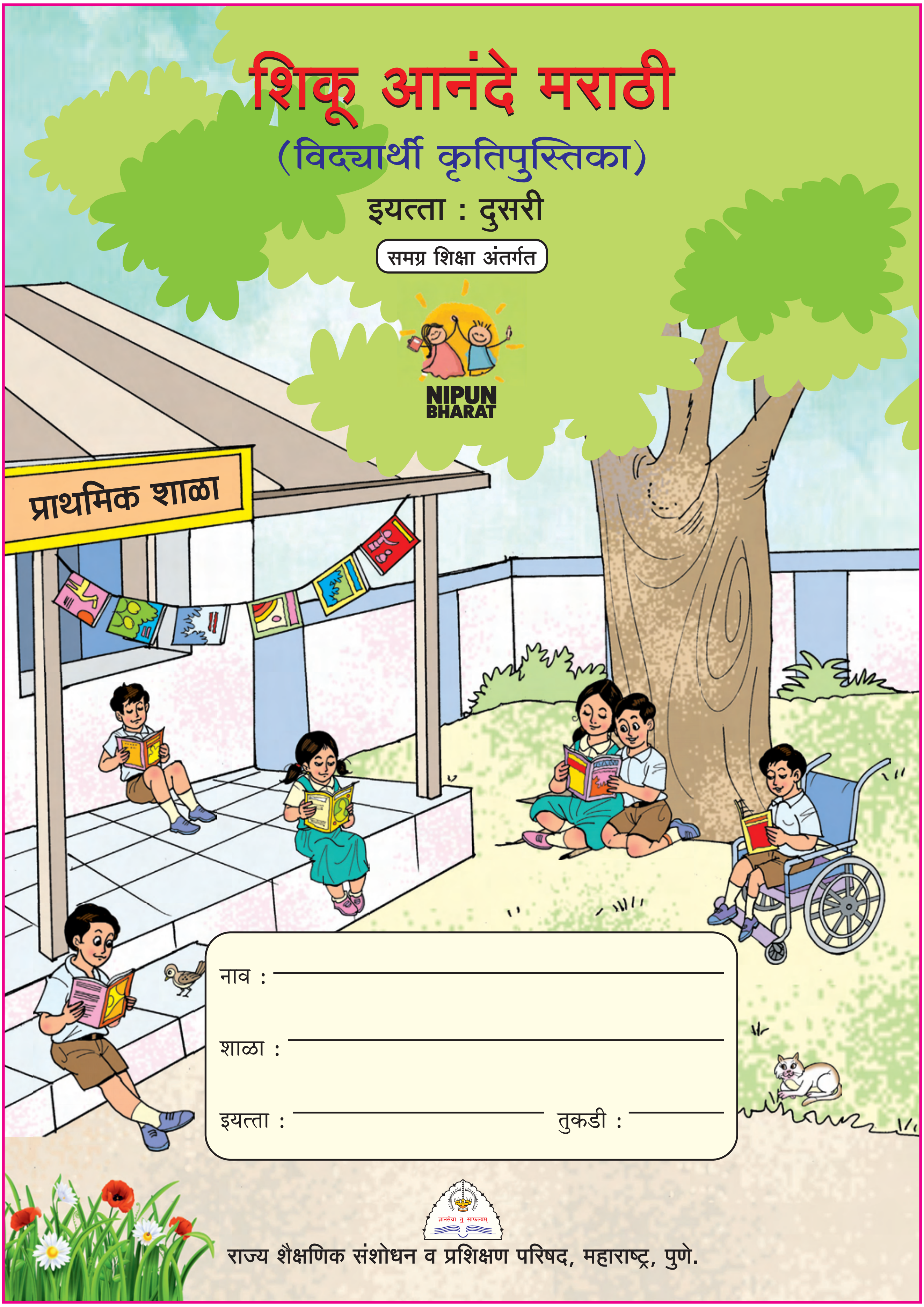

नाव : ____________________

शाळा : ____________________

इयत्ता : ____________ तुकडी : ________

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	स्वाध्याय	पृष्ठ क्र.	अ.क्र.	स्वाध्याय	पृष्ठ क्र.
१.	चित्रवाचन	१	१५.	चित्रवाचन	४०
२.	देवा तुझे किती	७	१६.	चुलीवरची खीर	४४
३.	डिंगोरी	९	१७.	दिनदर्शिका	४७
४.	चतुर हिराबाई	११	१८.	हिवाळा	५०
५.	फुलपाखरू	१३	१९.	संगणकाची करामत	५२
६.	चंपकला शाबासकी मिळाली	१५	२०.	कणभर तीळ	५४
७.	वडेश बहरला	१७	२१.	आपला भारत	५६
८.	चित्रवाचन	२२	२२.	चित्रवाचन	५९
९.	हळूच या हो हळूच या!	२५	२३.	मंगळावरची शाळा	६२
१०.	चिंटू रुसला.. चिंटू हसला	२७	२४.	फुलांचे संमेलन	६५
११.	भेळ	२९	२५.	फुग्या रे	७०
१२.	पाऊसफुले	३१	२६.	मांजरांची दहीहंडी	७४
१३.	एक तांबडा भोपळा	३५	२७.	चांदोबाच्या देशात	७८
१४.	झरीपाडा	३७	२८.	मोर पिसारा	८१

कृतिपुस्तिका समजून घेऊ या...

(१) कृतिपुस्तिकेतील कृती या संबंधित इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकातील आशय तसेच 'निपुण भारत' अभियानांतर्गत पायाभूत साक्षरतेसाठी निश्चित करण्यात आलेल्या अध्ययन निष्पत्तींवर आधारित आहेत. (२) कृतिपुस्तिकेमधील सर्व कृती विद्यार्थ्याने स्वत: करणे अपेक्षित आहे. (३) कृती करताना आवश्यक तेथे पाठ्यपुस्तक व पूरक संदर्भ साहित्याची मदत घ्यावी. (४) कृती करताना गरज असेल तेथे शिक्षक, कुटुंबातील सदस्य, सहकारी यांनी विद्यार्थ्याला मदत करावी. (५) 'प्रत्येक मूल शिकू शकते' हा विश्वास मनात बाळगून प्रत्येक विद्यार्थ्याला या कृतिपुस्तिकेतील विविध कृतींच्या मदतीने शिकण्याच्या प्रक्रियेत सहभागी करून घ्यावे. (६) कृतिपुस्तिकेतील कृती विद्यार्थ्यांच्या मूल्यमापनासाठी नसून, त्यांच्या भाषिक कौशल्य विकसनासाठी व संबोधांच्या दृढीकरणासाठी आहेत. (७) विद्यार्थ्यांना कृती पूर्ण करण्यास पुरेसे स्वातंत्र्य व वेळ द्यावा. (८) कृती पूर्ण करीत असताना शक्य तेथे विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन अनुभव विश्वाशी सांगड घालण्यात यावी. (९) कृतिपुस्तिकेतील कृती या नमुना स्वरूपात आहेत. इयत्तेच्या अपेक्षित अध्ययन निष्पत्ती साध्य करण्यासाठी गरजेनुसार इतर विविध कृतींचे आयोजन शिक्षकांना करता येईल. (१०) सदर विद्यार्थी कृतिपुस्तिकेसंदर्भात शिक्षक, पालक व शिक्षणप्रेमी व्यक्ती यांच्या काही सुधारात्मक सूचना असतील, तर त्याचे स्वागत आहे. सदर सूचनांचा विचार करून कृतिपुस्तिकेच्या पुढील आवृत्तीमध्ये योग्य ते आवश्यक बदल केले जातील.

१. चित्रवाचन

कृती १ : तू खेळत असलेल्या खेळांची नावे मित्रांना सांग.

कृती २ : तुला आवडत असलेला खेळ तू कसा खेळतोस ते सांग.

कृती ३ : दिलेली चित्रे नीट बघ. चित्रांचे निरीक्षण करून चित्रातील खेळाचे नाव चित्राखालील चौकटीत लिही.

....

....

....

....

....

....

....

....

....
....

....
....

....
....

....
....

कृती ४ : १) क्रिकेट हा खेळ खेळण्यासाठी कोणकोणते साहित्य वापरतात, ते लिही.

....

....

२) कबड्डी हा खेळ खेळताना कोणकोणत्या अवयवांचा वापर होतो, ते लिही.

....

....

कृती ५ : खालीलपैकी मैदानावर खेळले जाणारे खेळ ओळख व त्या खेळांच्या नावाला गोल कर.

कबड्डी   फुटबॉल   लगोरी   विटी-दांडू

लंगडी   कॅरम   सापशिडी   क्रिकेट

कृती ६ : कोणत्याही साहित्याशिवाय खेळल्या जाणाऱ्या खेळांची नावे लिही.

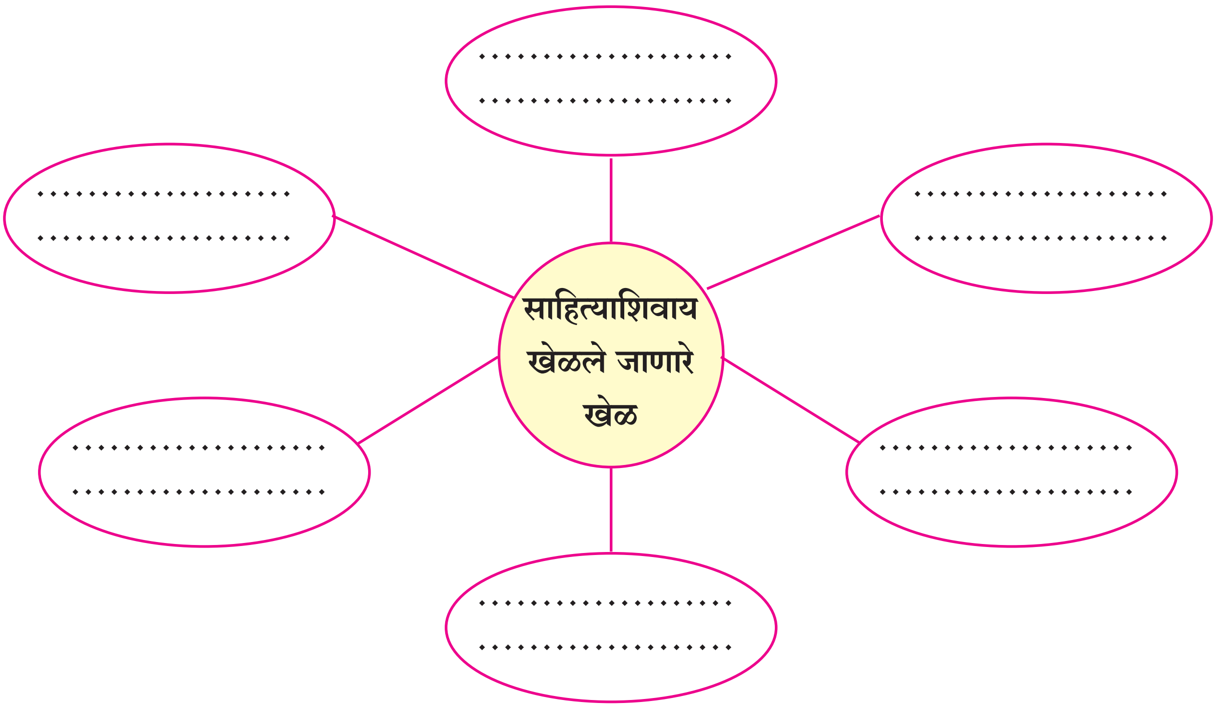

❑❑❑

लोभी कुत्रा

कृती १ : खालील चौकटीत दिलेली प्राण्यांची नावे वाच व योग्य गटात विभागणी करून लिही.

मांजर, वाघ, कुत्रा,
हरिण, सिंह, गाय,
गाढव, लांडगा,
बैल, उंट

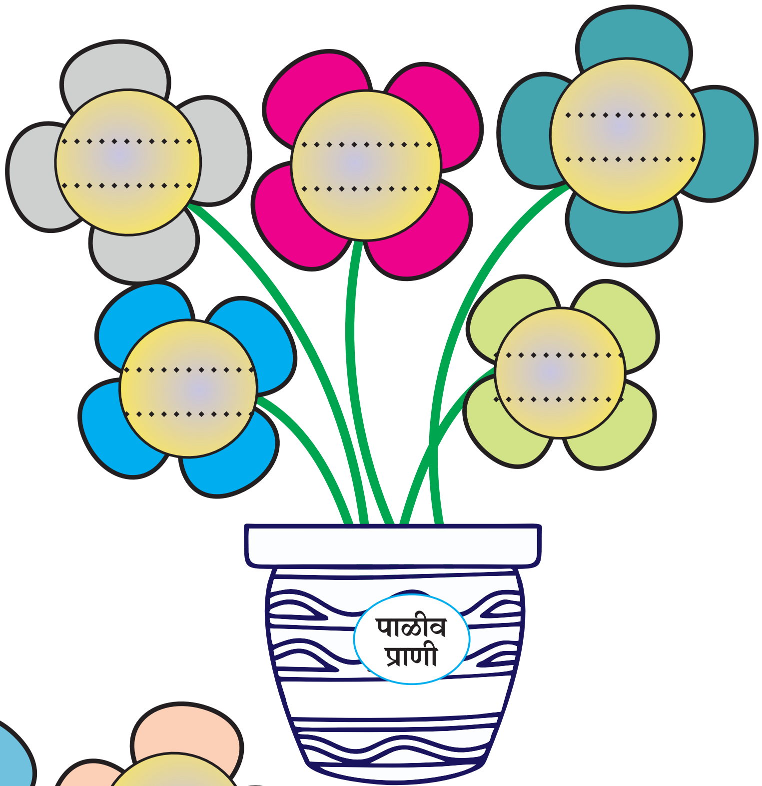

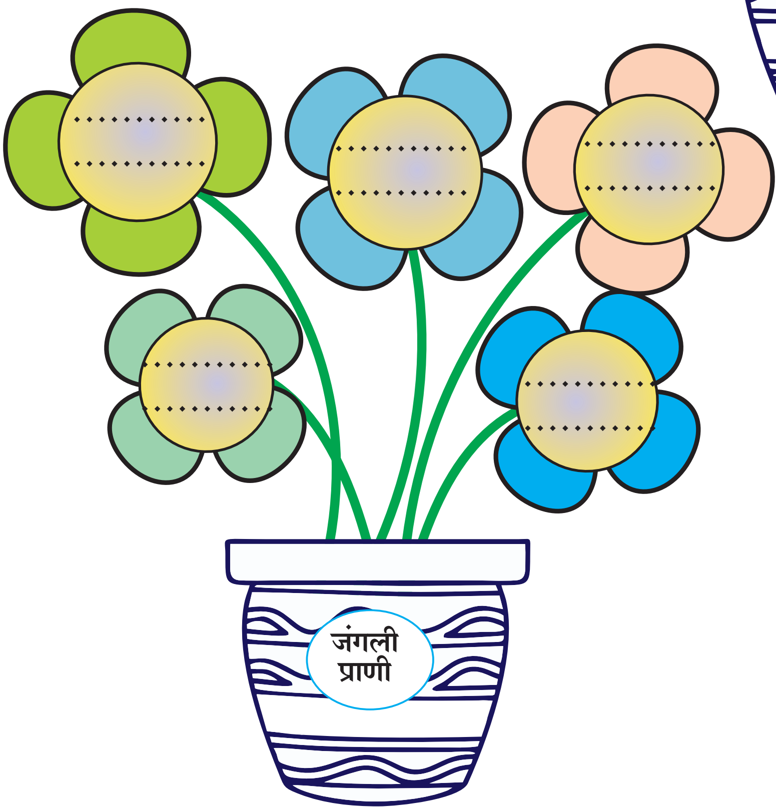

कृती २ : तुला आवडणाऱ्या प्राण्याविषयी माहिती सांग.

कृती ३ : खालील चित्रांतील प्रसंग पाहून चित्रांचा क्रम लाव व त्या क्रमानुसार गोष्ट सांग.

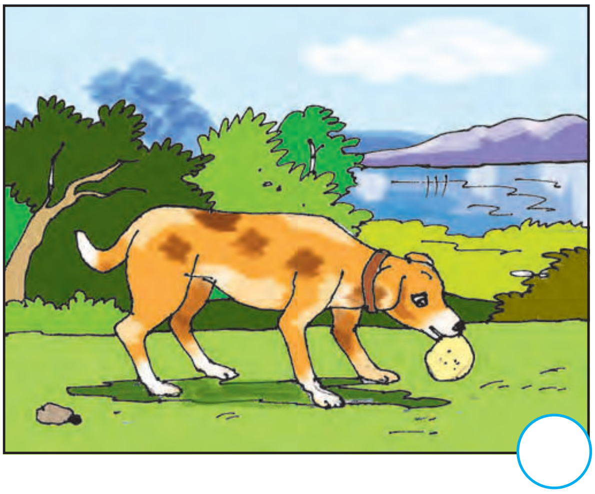

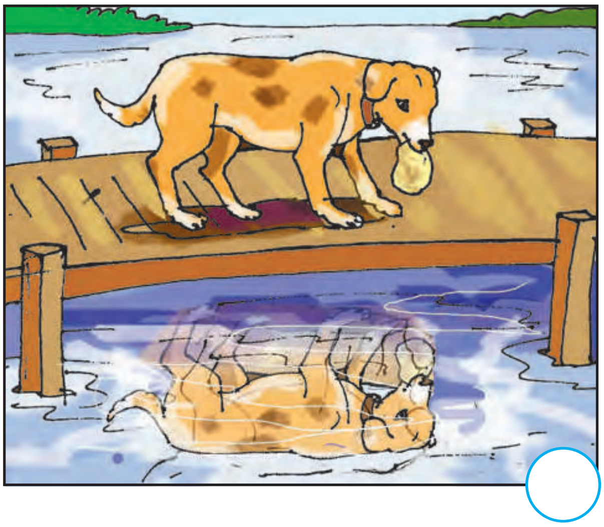

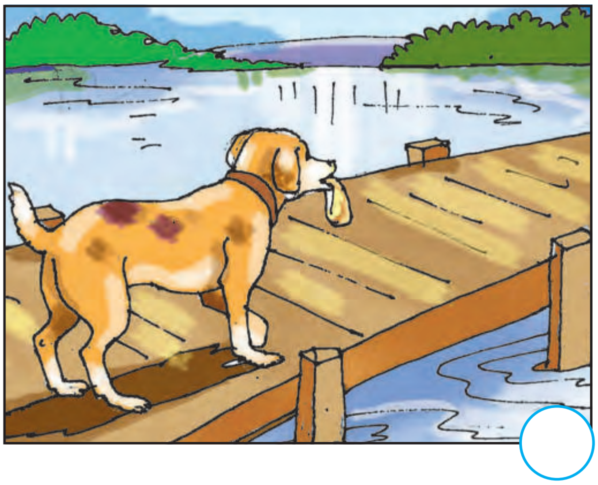

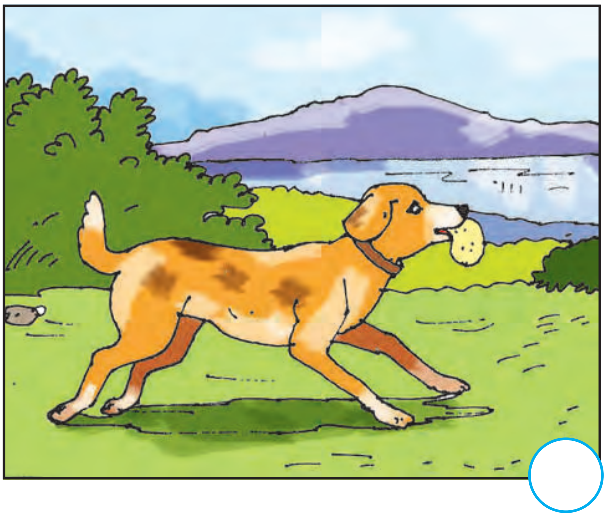

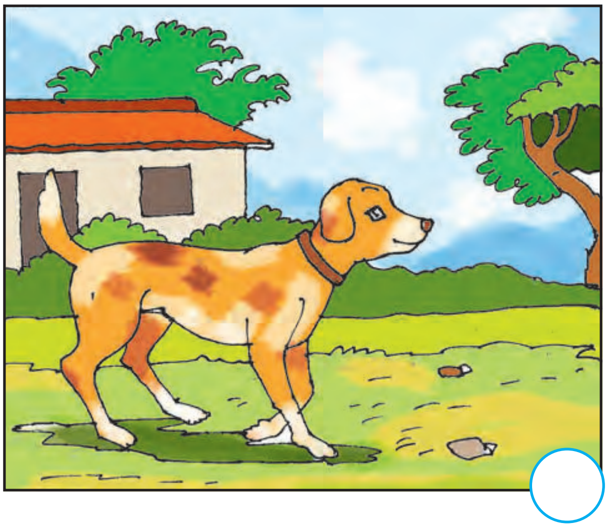

कृती ४ : **खालील चित्रांतील कोणता प्राणी काय खातो ते सांग व योग्य उत्तरावर (✓) अशी खूण कर.**

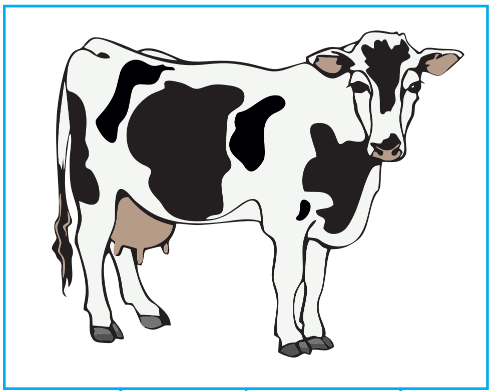

गवत	उंदीर	चारा

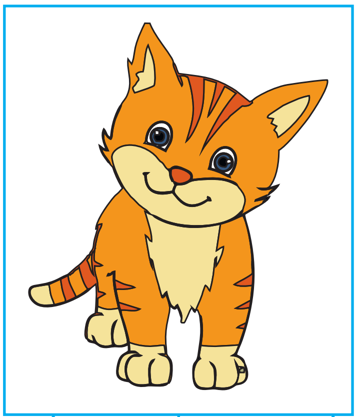

गवत	उंदीर	दूध

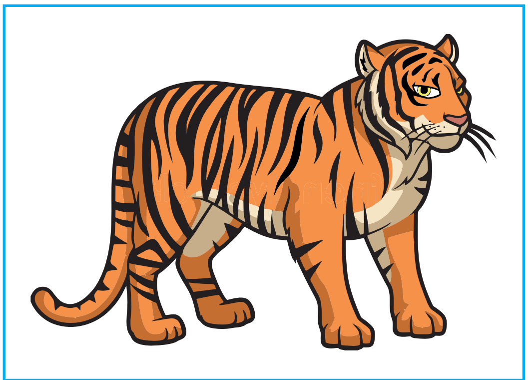

हरिण	बकरी	गवत

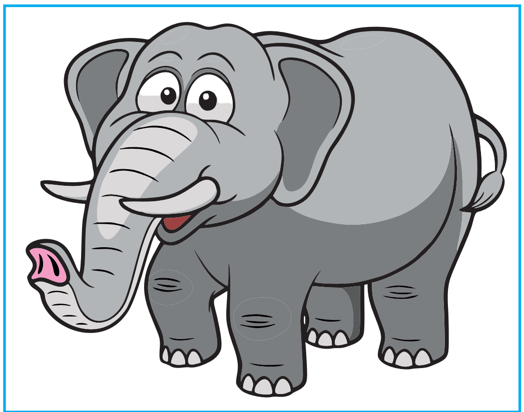

ऊस	केळी	ससा

❑❑❑

२. देवा तुझे किती

कृती १ : 'देवा तुझे किती' हे गाणे म्हण.

कृती २ : दिलेल्या जागी योग्य शब्द लिही.

आकाशात काय काय दिसते ?	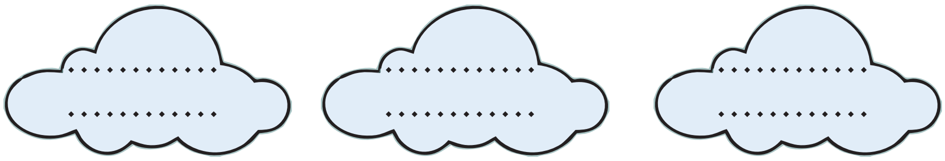
झाडांवर काय काय दिसते ?	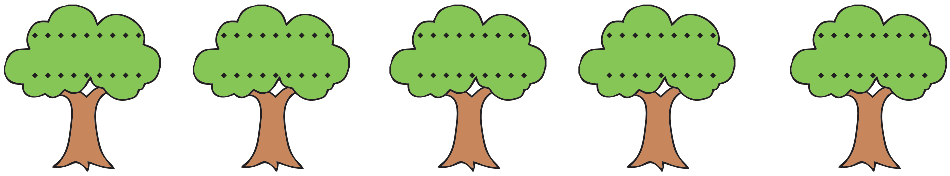

कृती ३ : चौकटीतील 'सुंदर' शब्द जोडून, शब्द वाच व लिही.

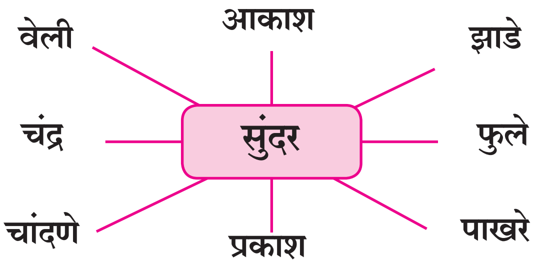

जसे : सुंदर झाडे

कृती ४ : यमक जुळणारे/शेवटी सारखा आवाज येणारे शब्द सांग व लिही.

जसे : आकाश – प्रकाश

फुले : .... माती : .... घेतो : .... तुझी : ....

आमचे घर

कृती १ : खालील वस्तूंचे निरीक्षण कर व त्यांची नावे लिही.

....	....	....
....	....	....

कृती २ : खालील चित्रे बघ आणि त्या चित्रांवरून वाक्य तयार करून लिही.

	....
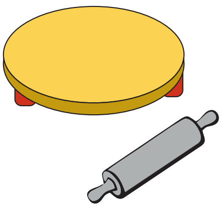	....
	....
	....

३. डिंगोरी

कृती १ : तुला माहीत असलेल्या खेळण्यांची नावे सांग.

कृती २ : खालील पेटाऱ्यामध्ये लपलेल्या खेळण्यांची नावे ओळख आणि लिही.

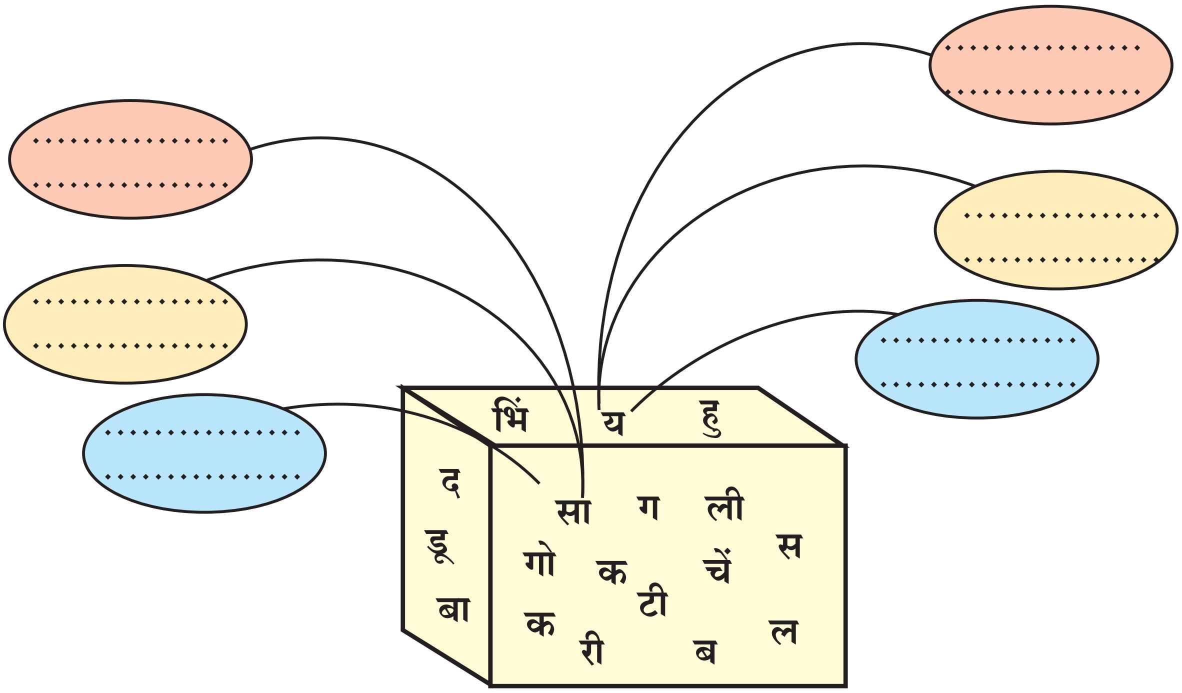

कृती ३ : खालील ओळी वाच आणि कोण ते लिही.

अ) गरगर फिरणारी : ....

आ) धावधाव धावणारी : ....

इ) तुरुतुरु धावणारा : ....

ई) निळ्या-निळ्या डोळ्यांची : ....

कृती ४ : खाली दिलेल्या शब्दांना तोच शब्द जोडून तयार होणारा शब्द लिही.

जसे – डिंग– डिंग डिंग

सर – .... भर – ....

टप – .... तुरु – ....

गर – .... सळ – ....

कृती ५ : समान आवाज असणाऱ्या शब्दांच्या जोड्या रेघ देऊन जोड.

जसे :

डिंग डिंग →	भर भर
गर गर	→ भिंग भिंग
डिंगोरी	अडकली
धडकली	भिंगोरी

कृती ६ : तुला येत असलेली छानशी कविता/बडबड गीत कृतियुक्त सादर कर.

❑❑❑

४. चतुर हिराबाई

कृती १ : खालील उतारा वाच आणि विचारलेल्या प्रश्नांच्या योग्य पर्यायाला ◯ कर.

आज सकाळपासून रामरावांच्या घरात पोळ्याच्या सणाची घाई चालू होती. रामराव व त्यांचा मुलगा शंकर यांनी बैलांना अंघोळ घालून घरी आणले. घरी आल्यावर शंकरच्या मोठ्या बहिणीने ढवळ्या-पवळ्याला घालण्यासाठी सोनेरी झुली आणून दिल्या. ती म्हणाली, ''एक झूल पवळ्याला व एक झूल ढवळ्याला घालायची.'' लगेच रामरावांनी झुली घातल्या. बाशिंगे बांधली. गळ्यात घुंगरांच्या माळा घातल्या. बैलांची गावातून वाजत-गाजत मिरवणूक काढली. मिरवणूक घरासमोर आल्यावर सर्वांनी बैलांची आनंदाने पूजा केली.

१) उताऱ्यात कोणत्या सणाचे वर्णन आले आहे?

अ) दिवाळी आ) होळी इ) गुढीपाडवा ई) पोळा

२) झुलींचा रंग कसा होता?

अ) लाल आ) पिवळा इ) सोनेरी ई) पांढरा

३) बैलांच्या सजावटीसाठी न लागणारी वस्तू कोणती आहे?

अ) बाशिंग आ) झूल इ) तोरण ई) घुंगुरमाळ

कृती २ : बैलपोळ्याच्या दिवशी बैलाला कसे सजवतात ते तुझ्या शब्दांत सांग.

कृती ३ : खालील चित्र बघ आणि विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे सांग.

१) चित्रात कोण कोण दिसत आहेत?

२) चित्रात माणसांची एवढी गर्दी का दिसत आहे?

३) पोलिसांनी पकडल्यानंतर चोराच्या मनात कोणते विचार आले असतील?

४) पोलिसांची आपल्या सर्वांना कशी मदत होते?

कृती ४ : शब्द खेळ.

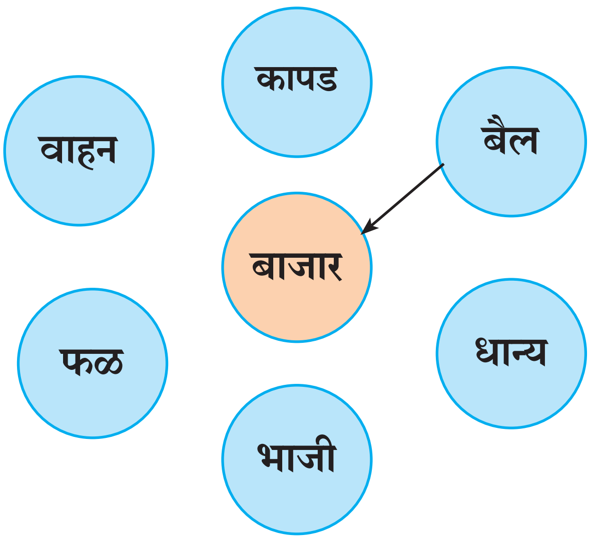

जसे : बैल बाजार

....

....

....

....

....

....

कृती ५ : 'बैल चोरीला गेला' या प्रसंगाच्या ऐवजी 'तुझी सायकल चोरीला गेली' अशा आशयाचा प्रसंग तयार कर व सांग.

कृती ६ : नाट्यीकरण.

- 'चतुर हिराबाई' या गोष्टीचे नाटकरूपाने वर्गात सादरीकरण कर.
- तुला आठवणाऱ्या कोणत्याही एका प्रसंगाचे मित्रासोबत नाट्यीकरण कर.

❑❑❑

५. फुलपाखरू

कृती १ : खालील दोन चित्रांमधील फरक ओळख व सांग.

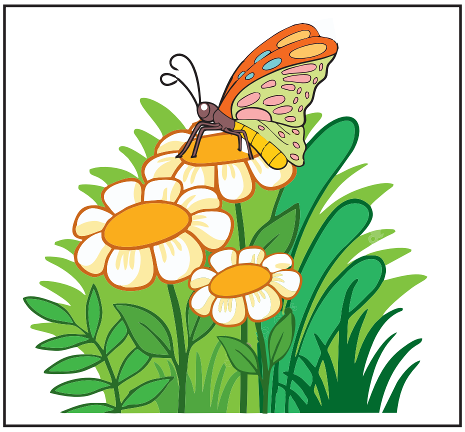

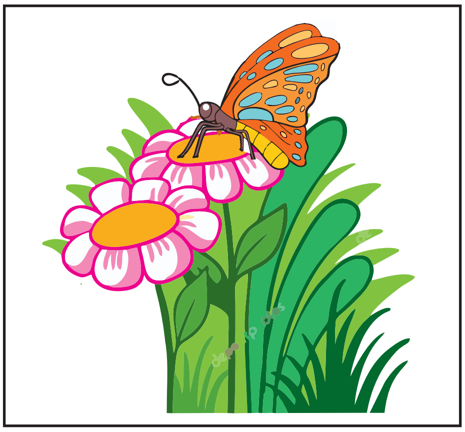

कृती २ : दोन्ही गोलांतील शब्द वाच आणि यमक जुळणाऱ्या शब्दांच्या जोड्या रेघा देऊन जुळव.

रंग	हसते
कमान	शंख
बसते	दंग
पंख	समान

कृती ३ : गट कशाचा आहे ते ओळख आणि दिलेल्या अक्षरावरून सुरू होणारा व गटात बसणारा शब्द लिही.

१) फुलझाडे : झेंडू, मो…… , जा…… , गु……

२) पक्षी : पोपट, का…… , चि…… , क……

३) रंग : निळा, पि…… , हि…… , ला……

कृती ४ : ॲ व ऑ या स्वरांवर आधारित पुढील चित्रांची नावे लिही.

	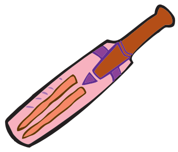		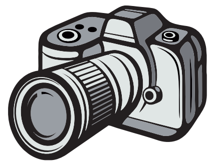
..........ल..........	..........ट..........	..........क्टर..........	..........मेरा..........

कृती ५ : रेघ देऊन जोड्या जुळव.

निळसर जांभळे	सोनेरी रंगाची	खुदकन हसते	पंख
कमान	ठिपके	रंगीबेरंगी	फुलपाखरू

कृती ६ : ठिपके जोडून चित्र पूर्ण कर आणि रंगव.

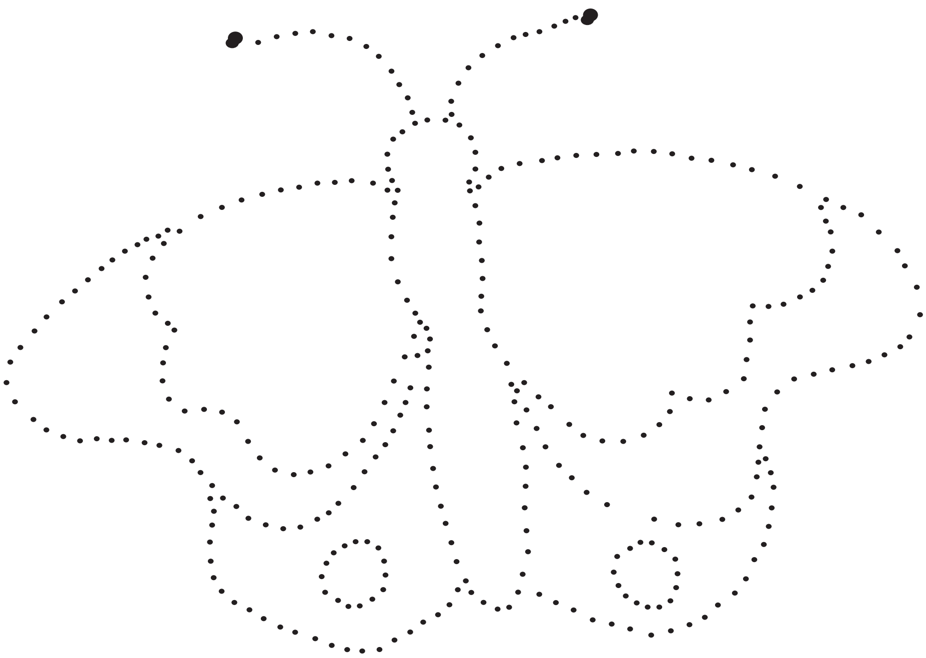

❑❑❑

६. चंपकला शाबासकी मिळाली

कृती १ : चित्रात काय काय दिसते ते सांग व चित्रातील लोकांविषयी तुझे मत सांग.

कृती २ : तू तुझ्या घरातील साफसफाईमध्ये कशी मदत करतोस/करतेस ते सांग.

कृती ३ : असे आणखी शब्द सांग व लिही.

जसे – १) पिवळीधमक .... २) लाल ....

३) पांढरा .... ४) काळा ....

कृती ४ : खालील वाक्ये वाच व वाक्यासमोर दिलेल्या कंसात घटनाक्रमानुसार वाक्याचा क्रमांक लिही.

अ) चंपक धावत मदतीला गेला. ( )

ब) चंपकने केळीची गाडी उभी केली. ( )

क) आजोबांनी शाबासकी दिली. ( )

ड) आजोबा सालीवरून घसरले. ( )

कृती ५ : पाठातील चंपकला जशी आजोबांकडून शाबासकी मिळाली, तशी शाबासकी तुला कधी मिळाली आहे का ? तो प्रसंग सांग.

कृती ६ : खाली दिलेल्या अक्षरांपासून सुरू होणारे शब्द पुढील गोलात लिही.

सा

....
....
....
....

पै

....
....
....
....

उं

....
....
....
....

श

....
....
....
....

कृती ७ : खाली दिलेल्या शब्दांत लपलेले शब्द शोध आणि लिही.

१) मुसळधार : ....
....

२) नगरपालिका : ....
....

कृती ८ : पुढीलपैकी ज्या चित्रातील कृती योग्य आहे, त्या चित्रासमोरील चौकटीत (✓) अशी खूण कर.

☐

☐

❑❑❑

७. वडेश बहरला

कृती १ : ठिपके जोडून चित्र पूर्ण कर आणि रंगव.

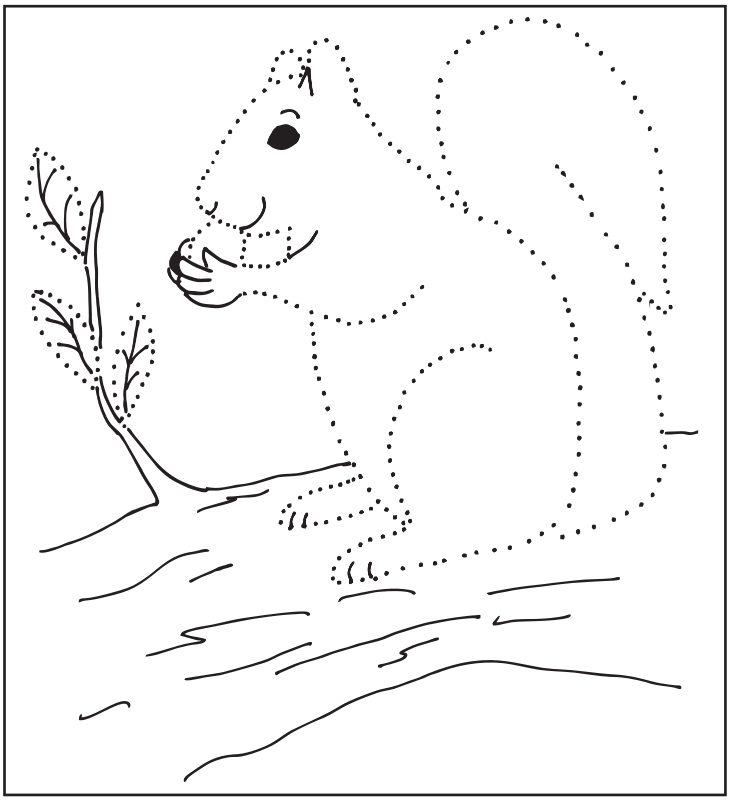

कृती २ : खाली दिलेल्या रंगांच्या वस्तूंची नावे लिही.

१) लाल ....

२) हिरवा ....

३) काळा ....

४) पांढरा ....

कृती ३ : खालील उतारा मोठ्याने वाच.

दिवाळी आली

आजी-आजोबा आले, काका-काकू आले. मामाने आकाशकंदील आणला. ताईने किल्ला बनविला. आईने लाडू, करंजी बनविली. मी रांगोळी काढली. सर्वांनी खूप धमाल केली.

कृती ४ : कोणत्या वाक्यापुढे प्रश्नचिन्ह येईल ते ओळखून प्रश्नचिन्ह दे.

१) पाखरांना पिले होती

२) वडेश कधी बहरून आला

३) भिंगरी कशी फिरते

४) खारुताई तुरुतुरु पळते

कृती ५ : खालील चित्र पहा व त्यातील मुलांना नावे दे.

कृती ६ : वरील चित्राचे वर्णन कर.

भाज्यांचे भांडण... आजीचे जेवण

कृती १ : भाज्यांची नावे असणारे गाणे म्हण.

कृती २ : तुझ्या घरी जेवणात कोणकोणते पदार्थ असतात त्यांची नावे लिही.

....

....

कृती ३ : तुझ्या घरी चटणी करतात का? कोणकोणत्या प्रकारच्या चटण्या तुला माहीत आहेत त्यांची नावे लिही.

....

....

कृती ४ : खाली दिलेल्या चित्रातील कोणत्या भाज्या कच्च्या खाता येतात त्यांची नावे लिही.

....

....

....

....

कृती ५ : रेघ देऊन योग्य जोड्या जुळव.

पूर्णविराम	(?)
प्रश्नचिन्ह	(.)
दुहेरी अवतरण चिन्ह	(,)
स्वल्पविराम	(“ ”)

कृती ६ : माझी चव सांग व लिही.

	....		....
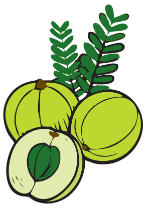	....	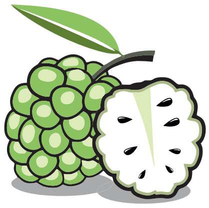	....
	....	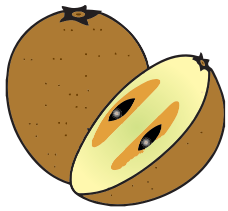	....

कृती ७ : माझा रंग ओळख व चित्राखालील गोलात तो रंग भर.

	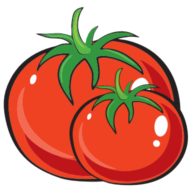	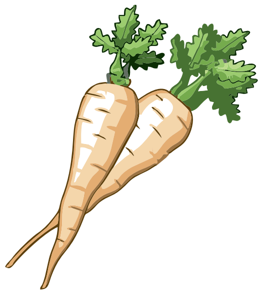	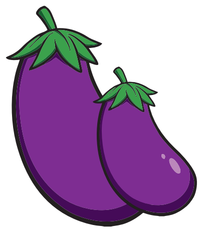

मी आहे असा

कृती १ : खालील वाक्यांतील रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिही.

१) माझे नाव .... आहे.

२) मी इयत्ता .... मध्ये शिकतो/शिकते.

३) माझा आवडता विषय .... आहे.

४) माझ्या मित्राचे/मैत्रिणीचे नाव .... आहे.

५) आम्ही दररोज .... हा खेळ खेळतो.

कृती २ : शब्द डोंगर तयार कर.

शाळा

....

....

....

....

....

....

....

....

कृती ३ : पुढीलपैकी तुझ्या घरातील एका व्यक्तीचे वर्णन कर.

आई	बाबा	बहीण	भाऊ	आजोबा	आजी

❑❑❑

८. चित्रवाचन

कृती १ : खालील चित्राचे निरीक्षण कर आणि प्रश्न वाचून उत्तरे सांग.

१) चित्रातील खेळण्याच्या दुकानात कोणकोणती खेळणी आहेत ते सांग?

२) त्यापैकी तुला कोणत्या खेळण्यांबरोबर खेळायला आवडेल ते सांग?

३) चित्रातील बाहुल्यांची तुला आवडणारी नावे सांग.

४) खेळणी आणखी कोठे कोठे मिळतात ते सांग.

कृती २ : खाली दिलेली चित्रे पहा आणि त्या खेळांची नावे लिही.

१) ....
....

२) ....
....

३) ....
....

४) ....
....

५) ....
....

६) ....
....

कृती ३ : चित्रातील विमान, बस, आगगाडी, जहाज ही वाहने कोठे चालविता येतात ते ओळख आणि रेघ देऊन योग्य जोड्या जुळव.

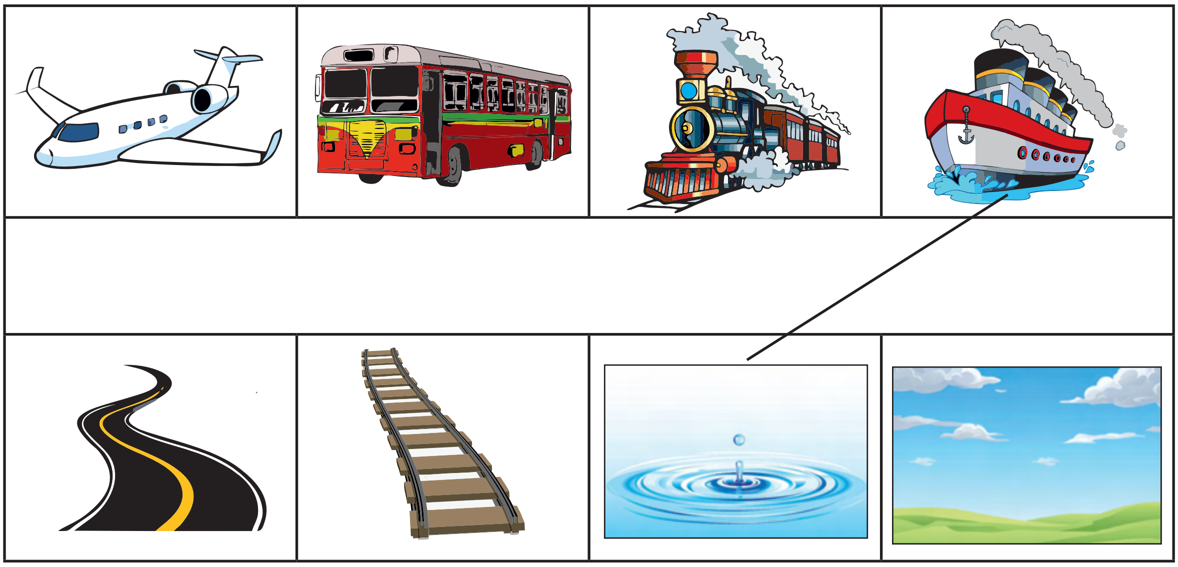

कृती ४ : खालील चित्र रंगव.

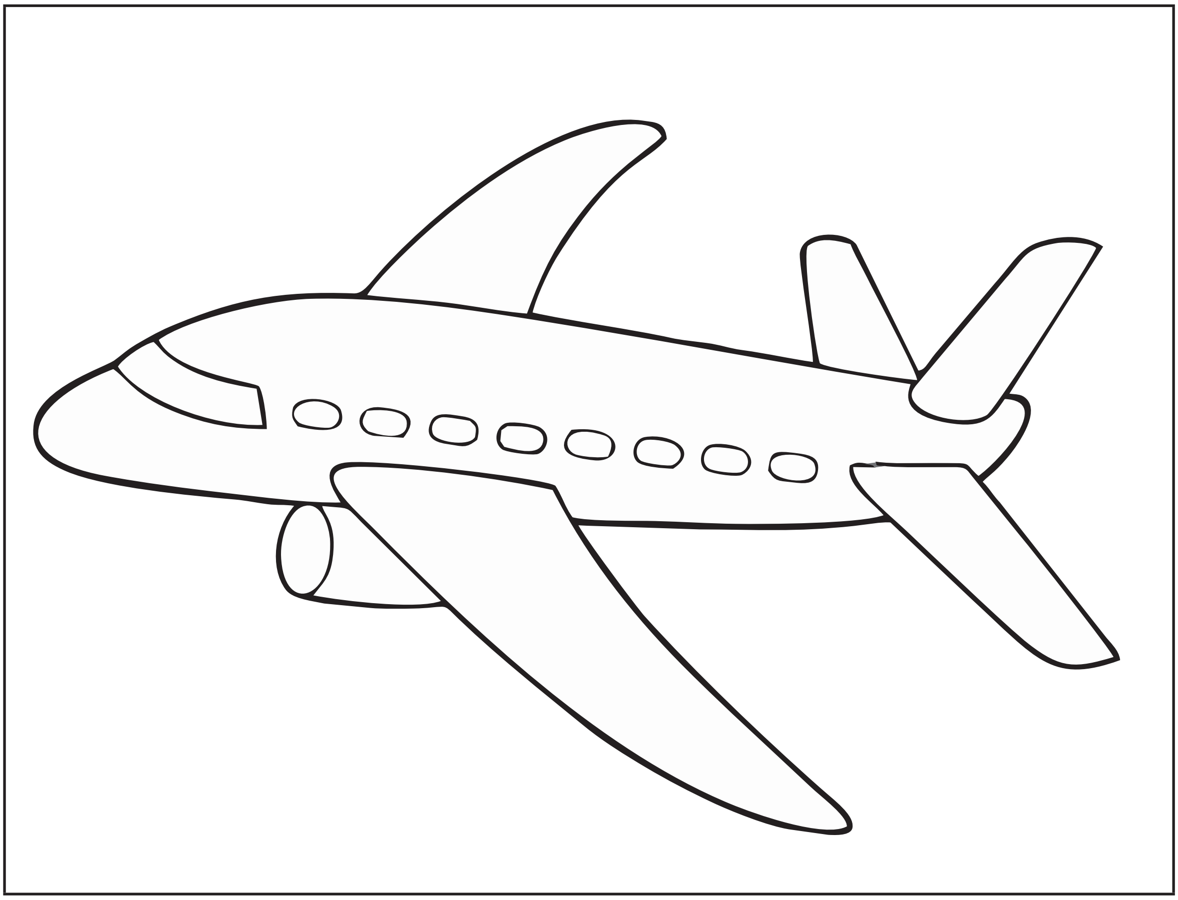

कृती ५ : खालील खेळण्यांची चित्रे पाहून तुला कोणती गाणी आठवतात ते सांग व ती गाणी म्हण.

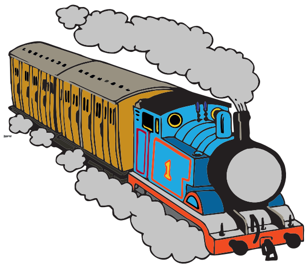

कृती ६ : चेंडूचा वापर करून कोणकोणते खेळ खेळता येतील ते लिही.

....

....

....

....

....

....

कृती ७ : खालील गोष्ट वाच आणि वर्गातील मित्रांना तुझ्या शब्दांत सांग.

एक मोर होता. त्याला स्वत:च्या रूपाचा फार गर्व होता. तो नदीकिनारी जाऊन पाण्यात स्वत:चे प्रतिबिंब पहायचा आणि स्वत:च स्वत:च्या सौंदर्याची स्तुती करायचा. मोर म्हणायचा, ''माझा डौलदार पिसारा पहा! त्या पिसाऱ्यावरील मोहक रंग पहा! जगातील सर्वांत सुंदर पक्षी मीच आहे.

त्या नदीकिनारी एक बगळा होता. त्याला पाहून मोर वाकडे तोंड करून म्हणाला, ''काय रे तुझा हा रंग! किती निस्तेज आणि रंगहीन आहेस तू! बगळा म्हणाला, ''मित्रा, तुझा पिसारा नक्कीच सुंदर आहे, पण त्याचा उपयोग काय? तुझ्या पंखांनी तू उंच उडू शकत नाहीस, मी मात्र माझ्या पंखांनी आकाशात उंच उडू शकतो. एवढे बोलून बगळ्याने आकाशात झेप घेतली. मोर मात्र खजील होऊन त्याच्याकडे पाहत राहिला.

❑❑❑

९. हळूच या हो हळूच या!

कृती १ : हळूच या हो हळूच या! हे गाणे ऐक व म्हण.

कृती २ : खालील चित्र रंगव.

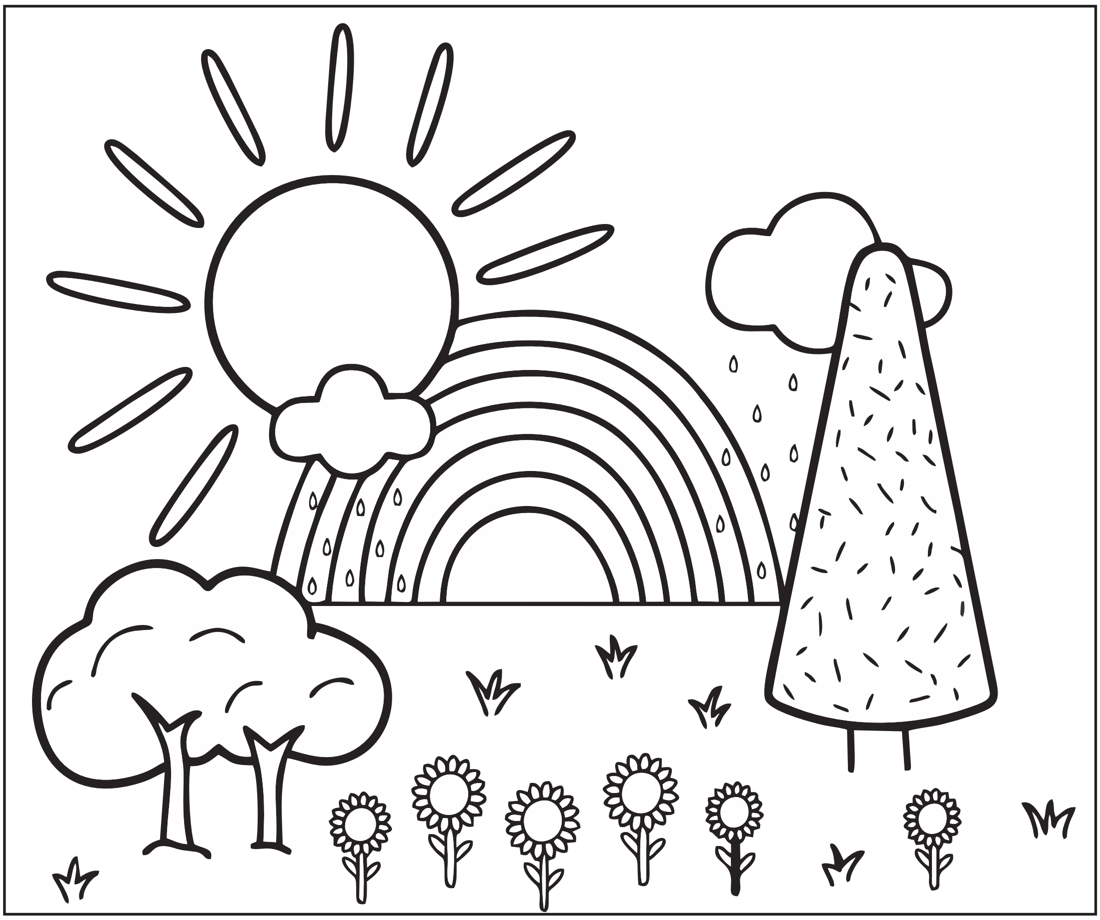

कृती ३ : तुझ्या परिसरात असणाऱ्या फुलांची नावे लिही.

....
....

....
....

....
....

कृती ४ : खालील कंसात दिलेली फुलांची नावे योग्य गटात लिही.

(मोगरा, धोतरा, सोनचाफा, गुलमोहर, झेंडू, सदाफुली, गुलाब, जास्वंद)

वासाची फुले		वास नसलेली फुले	
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....

कृती ५ : कवितेतील शेवटचे अक्षर सारखे असणारे शब्द लिही.

जसे : पडे सडे

....

....

....

....

....

....

कृती ६ : सकाळी लवकर उठून गवतावर चालून बघ आणि कसे वाटते ते सांग.

कृती ७ : फुलांचे आपल्याला काय काय उपयोग होतात ते सांग.

❑❑❑

१०. चिंटू रुसला.. चिंटू हसला

कृती १ : तुझ्या मित्र/मैत्रिणींच्या चांगल्या सवयी सांग.

कृती २ : तू कधी रुसला/रुसली आहेस का? रुसल्यावर तुझी समजूत कोणी काढली ते लिही.

....

....

....

....

कृती ३ : चित्र पाहून त्या वस्तूचा उपयोग लिही.

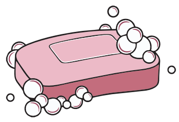	....
	....
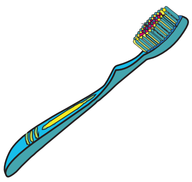	....
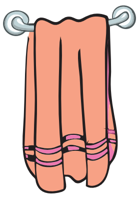	....
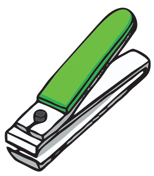	....

कृती ४ : खालील सवयी वाच आणि त्यातील चांगल्या सवयींपुढे (✓) अशी व वाईट सवयींपुढे (×) अशी खूण कर.

१) नियमित नखे कापणे.	☐	२) दररोज अंघोळ करणे.	☐
३) उशिरा झोपणे.	☐	४) केस व्यवस्थित विंचरणे.	☐
५) मळलेले कपडे घालणे.	☐	६) रोज दात स्वच्छ घासणे.	☐

कृती ५ : खालील वाक्ये वाच. वाक्यांच्या शेवटी योग्य विरामचिन्हे दे.

१) आईबाबांना आनंद का झाला　　२) चिंटू एकटाच बसला होता

३) दररोज नियमित अभ्यास करावा　　४) चिंटू कोठे राहत होता

कृती ६ : खालील शब्द पाहून जसेच्या तसे लिही.

१) वृक्ष = ...　　२) पृष्ठ = ...

३) गृह = ...　　४) कृषी = ...

कृती ७ : खाली दिलेल्या घोषणा जशाच्या तशा लिही.

स्वच्छ केस, स्वच्छ हात,
आजारावर करू मात.

....
....
....
....

नियमित आपली नखे कापू
सुंदर, निरोगी आरोग्य जपू.

....
....
....
....

स्वच्छ अंग, स्वच्छ कपडे,
छान दिसेल माझे रुपडे.

....
....
....
....

❑❑❑

११. भेळ

कृती १ : खालील चित्रांचे निरीक्षण कर आणि त्या खाली दिलेले शब्द पूर्ण कर.

	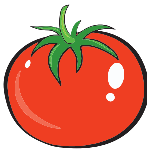	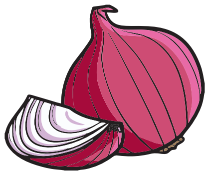
...चिं............	...टो.....टो....	...कां............
		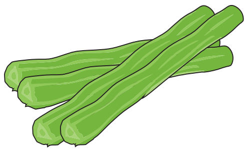
...जि.......बी.....	...शे............	..........वगा....

कृती २ : खाली दिलेले पदार्थ तयार करण्यासाठी कोणकोणते पदार्थ लागतात त्यांची नावे लिही.

खिचडी	पोहे	शिरा
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....

कृती ३ : लिंबाचे सरबत बनविण्याच्या कृतींचा योग्य क्रम लाव.

१) पाण्यात साखर व चिमूटभर मीठ घालावे. ☐

२) पाण्यात लिंबाचा रस घालावा. ☐

३) थंडगार सरबत ग्लासमधून प्यायला द्यावे. ☐

४) एक मोठे लिंबू चिरून त्याचा रस काढावा. ☐

५) साखर व मीठ विरघळेपर्यंत मिश्रण ढवळावे. ☐

६) रसातील बिया बाजूला काढाव्यात. ☐

कृती ४ : तुला माहीत असलेले यासारखे शब्द लिही.

जसे : चट्टा मट्टा ....

....

....

....

....

....

कृती ५ : खालील चौकटीत कवितेतील भेळ तयार करण्यासाठी लागणाऱ्या घटकांची नावे दिली आहेत. ती शोध व गोल कर.

भे	ख	जू	र	को
ण	ळ	मी	ठ	थिं
चिं	च	शे	व	बी
मा	ट	कां	दा	र
पा	णी	पा	प	डी

❑❑❑

१२. पाऊसफुले

कृती १ : खालील चित्र पहा आणि प्रश्नांची उत्तरे सांग.

१) चित्रात काय काय घडत आहे?

२) घराभोवती कुंपण का घातले असेल?

३) पावसात भिजताना ससोबांच्या मनात कोणकोणत्या गोष्टी आल्या असतील?

४) पावसात भिजल्यावर काय होईल असे तुला वाटते?

कृती २ : खालील उतारा वाचून प्रश्नांच्या योग्य पर्यायाला गोल कर.

कोबी आणि गाजरं घेऊन बाबा बागेतून येत होते. ससोबा शेपटी ताठ करून जोरात धावत सुटला. पहिल्या पावसाची रिमझिम बातमी त्याला बाबांना सांगायची होती. इतक्यात चमकन वीज चमकली आणि झाला की गडगडाट! ससोबा इतका दचकला, की धाडकन् बाबांवरच आपटला. तो काही बोलणार इतक्यात टपटप टपटप पाऊस वाजू लागला.

१) बाबांनी बागेतून काय आणले होते?

अ) वांगी आणि टोमॅटो   आ) फक्त गाजरं

इ) फक्त कोबी   ई) कोबी आणि गाजरं

२) ससोबा जोरात धावत का सुटला?

अ) त्याला बाबांना मिठी मारायची होती म्हणून...

आ) त्याला बाबांना पहिल्या पावसाची बातमी सांगायची होती म्हणून...

इ) त्याला गाजरं खूप आवडत होती म्हणून...

ई) वीज चमकली आणि ढगांचा गडगडाट आवाज झाला म्हणून...

३) गडगडाट व टपटप हे आवाज कशाशी संबंधित आहेत?

अ) वीज

आ) ढग व पाऊस

इ) वारा

ई) भांडे व घोडा

कृती ३ : खाली पावसासंबंधी काही शब्द दिले आहेत. अक्षरांचा योग्य क्रम लावून अर्थपूर्ण शब्द तयार कर व लिही.

१) रे गा र गा : ....
....

२) म झि म रि : ....
....

३) धा ळ मु र स : ....
....

४) ड ड त त : ....
....

५) प प ट ट : ....
....

कृती ४ : पुढे 'र' च्या विविध खुणांचे शब्द दिले आहेत, ते वाच व तक्त्यातील योग्य गटात लिही.

(सूर्य, रात्र, प्रकाश, ट्रक, प्रेम, वर्ग, मित्र, ट्रेन, खुर्ची, तऱ्हेतऱ्हेचे, निर्मल, पर्वत, राष्ट्रगीत, क्रिकेट, चित्र, प्रत्येक, ड्रेस, पुऱ्या, श्रावण, कुऱ्हाड, महाराष्ट्र, कैऱ्या, सर्व, ड्रम.)

प्रकाश (्र)	सूर्य (꣹)	ट्रक (‸)	पुऱ्या (‿)
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....

कृती ५ : पुढील बातमी वाच व 'र' जोडाक्षर असणारे शब्द शोधून लिही.

वादळी पावसाच्या अतिवृष्टीने द्राक्षांची शेती करणारे शेतकरी हैराण!

नाशिक : दि. २२ डिसेंबर : महाराष्ट्रातील नाशिक जिल्हा द्राक्ष शेतीसाठी ओळखला जातो. जिल्ह्याच्या नैऋत्य भागात काल रात्री बाराच्या सुमारास अतिवृष्टी झाली. त्यामध्ये द्राक्ष शेतीची प्रचंड नासाडी झाली आहे. अतिवृष्टीने झालेले नुकसान पाहून शेतकरी चिंताग्रस्त झाले आहेत.

....
....
....
....
....
....

कृती ६ : खालील वाक्ये वाच आणि जशीच्या तशी लिही.

१) ससोबा म्हणाला, ‘‘अगं आई, सकाळ झाली.’’

....

....

२) ऋतुजा म्हणाली, ‘‘रोज सकाळी लवकर उठायचे.’’

....

....

३) चिंटू म्हणाला, ‘‘माझ्याशी कोणीच बोलत नाही, खेळत नाही.’’

....

....

४) वांगे म्हणाले, ‘‘मी आहे तुमचा राजा, तुम्ही माझे ऐकायचे.’’

....

....

५) हिराबाई ओरडली, ‘‘अहो! हा पहा आपला बैल.’’

....

....

६) ‘‘उद्या सर्वांनी शाळेत यायचे आहे.’’ बाई म्हणाल्या.

....

....

७) गुरुजींनी विचारले, ‘‘तुला पावसाळा ऋतू आवडतो का?’’

....

....

❑❑❑

१३. एक तांबडा भोपळा

कृती १ : चित्रे पहा. चित्रातील भोपळ्यांपासून तयार होणाऱ्या पदार्थांची नावे लिही.

....
....

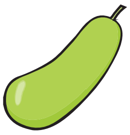

....
....

कृती २ : खालील चौकटीतील फक्त फळभाज्यांना गोल कर.

वांगी	मेथी	कारली	दोडका	पालक	टोमॅटो	
भेंडी	अळू	बटाटा	शेपू	बीट	करडई	घेवडा

कृती ३ : खालील कवितेच्या ओळी वाचून प्रश्नांच्या योग्य पर्यायाला गोल कर.

एक तांबडा भोपळा
उन्हात वाळवला
पाठीवरती बांधून
बाळ्या पोहू लागला

एक तांबडा भोपळा
तंबोऱ्याला लावला
कुणी तारा छेडताच
साथ करू लागला

१) भोपळा उन्हात वाळवून कशासाठी वापरला?

अ) खाण्यासाठी आ) पोहण्यासाठी
इ) खेळण्यासाठी ई) पळण्यासाठी

२) वरील कवितेत कोणत्या एका वाद्याचे नाव आलेले आहे?

अ) सारंगी आ) तुतारी
इ) तंबोरा ई) सतार

३) कवितेच्या ओळींमध्ये कोणत्या मुलाचे नाव आले आहे?

अ) बबन　　　　आ) बाळ्या

इ) बाबा　　　　ई) तारा

कृती ४ : शब्दांचा योग्य क्रम लावून अर्थपूर्ण वाक्य तयार कर व लिही.

१) भोपळा एक वाळवला उन्हात.

....

....

२) होती थंडी पडली कडाक्याची.

....

....

३) पाणी बागेतील घाल झाडांना.

....

....

४) निघाली माणसे सकाळी शेतात.

....

....

कृती ५ : दिलेले शब्द मोठ्याने वाच आणि जसेच्या तसे लिही.

भोपळ्या　कापल्या　लागल्या　लपल्या　वाळवल्या　आणल्या

....　........................　........................

....　........................　........................

....　........................　........................

....　........................　........................

लावल्या　पळाल्या　मिळाल्या　तांबड्या　बांधल्या　वापरल्या

....　........................　........................

....　........................　........................

....　........................　........................

....　........................　........................

❑❑❑

१४. झरीपाडा

कृती १ : खालील प्रश्नांच्या आधारे तुझी माहिती सांग. तुझ्या मित्राच्या घरातील व परिसरातील माहिती मिळव.

१) तुझ्या घरात कोणकोण राहते?

२) तुझी आई जेवणात कोणकोणते पदार्थ बनवते?

३) तुझ्या घराच्या अवतीभोवती कोणकोणती झाडे आहेत?

४) तुझ्या घरात कोणकोणत्या वस्तू आहेत?

५) तुझ्या घरात पाळीव प्राणी आहेत का? असतील तर कोणते?

कृती २ : खालील शब्दांचा वापर करून प्रत्येकी एक वाक्य लिही.

१) कोंबडा : ....
....

२) सूर्य : ....
....

३) डोंगर : ....
....

४) बैल : ....
....

५) झरा : ....
....

कृती ३ : खालील उतारा वाचून त्याखालील प्रश्नांच्या योग्य पर्यायाला गोल कर.

पाड्यावरील घरे छोटी-छोटी आहेत. घराचे छप्पर गवताच्या पेंढ्यांनी किंवा झावळ्यांनी शाकारतात. घरातील जमीन, अंगण शेणाने सारवतात. भिंतीवर सुंदर सुंदर चित्रे काढलेली असतात. ती वारली चित्रकलेतील असतात. घरे आत-बाहेर स्वच्छ असतात. घरातील भांडीकुंडी स्वच्छ असतात. परिसरात कोठेही कचरा नसतो. घराच्या बाजूला जनावरांसाठी गोठा असतो. कोंबड्यांसाठी खुराडे असते. घरोघरी कुत्रा पाळला जातो.

१) पाड्यावरील घराचे छप्पर कशाने शाकारलेले असते?

अ) तांबड्या कौलांनी आ) फक्त गवताच्या पेंढ्यांनी

इ) उसाच्या पाचटांनी ई) गवताच्या पेंढ्यांनी किंवा झावळ्यांनी

२) पाड्यावरील घराच्या भिंतींवर कोणत्या प्रकारची चित्रे काढलेली असतात?

अ) गोंड चित्रकला आ) वारली चित्रकला

इ) राजपूत चित्रकला ई) मुघल चित्रकला

३) प्राणी व त्यांची घरे यांच्या योग्य जोड्या जुळव.

अ) तबेला 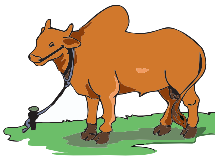

आ) गोठा 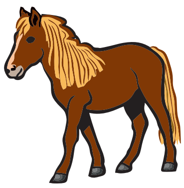

इ) खुराडे 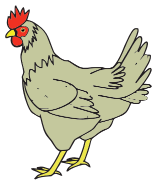

ई) ढोली

कृती ४ : खालील वाक्ये (,) हे विरामचिन्ह देऊन पुन्हा लिही.

१) घराच्या परिसरात कडुलिंब आंबा व पेरू ही झाडे आहेत.

....

....

२) पक्के घर तयार करण्यासाठी वाळू विटा सिमेंट लोखंड व खडी यांची आवश्यकता असते.

....

....

३) राजूच्या घरात आजी-आजोबा आई-वडील बहीण-भाऊ व काका राहतात.

....

....

कृती ५ : खाली दिलेले जोडशब्द वाच आणि पाहून लिही.

लहानमोठी	शेतीभाती	आतबाहेर
....	....	....
....	....	....
भांडीकुंडी	गुरेढोरे	भाजीभाकरी
....	....	....
....	....	....

कृती ६ : खालील चित्रे पहा व वाद्यांची नावे लिही.

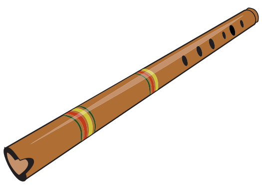		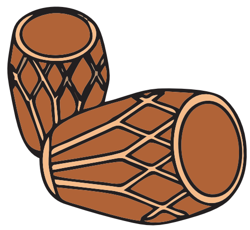	
....	....	....	....

कृती ७ : खालील उतारा वाच. उताऱ्यात सतीश व मनिषा या नावाऐवजी येणारे शब्द ओळख व त्यांना गोल कर.

सतीश हुशार मुलगा आहे. सतीशच्या बहिणीचे नाव मनिषा आहे. सतीश मनिषाला मनू म्हणतो. मनिषा सतीशला दादा म्हणते. सतीश आणि मनिषा एकाच शाळेत शिकतात.

सतीश हुशार मुलगा आहे. त्याच्या बहिणीचे नाव मनिषा आहे. तो तिला मनू म्हणतो. ती त्याला दादा म्हणते. ते एकाच शाळेत शिकतात.

❑❑❑

१५. चित्रवाचन

कृती १ : ओळखा पाहू मी कोण?

दोन अक्षरी नाव माझे
काम करतो नाकाने
भले मोठे शरीर माझे
चालतो नेहमी डौलाने

....
....

कधी पाण्यात पोहतो
कधी जमिनीवर चालतो
ढालीसारखी माझी पाठ
सांगा पाहू मी कोण?

....
....

पाण्यात पोहतो
जमिनीवरही राहतो
उड्या मारत पुढे चालतो
डराव डराव आवाज करतो.

....
....

कृती २ : चित्र पहा व उत्तरे लिही.

१) चित्रामध्ये दिसणारे पक्षी व प्राणी ओळख व त्यांची नावे लिही.

पक्षी : ....
....

प्राणी : ....
....

२) चित्रातील कासव सशासोबत काय बोलत असेल असे तुला वाटते ते लिही.

....
....

कृती ३ : चित्रात दिसणाऱ्या प्राण्यांची नावे खालील तक्त्यात लिही.

जमिनीवर राहणारे प्राणी		
....	....	....

पाण्यात राहणारे प्राणी		
....	....	....

झाडावर राहणारे प्राणी		
....	....	....

कृती ४ : चित्रात दिसणारे प्राणी एकमेकांशी काय बोलत असतील ते लिही.

१) सिंह : ....

....

हत्ती : ....

....

२) मगर : ....

....

बेडूक : ....

....

३) हरिण : ....

....

माकड : ....

....

कृती ५ : खाली दिलेले प्रश्न वाच व योग्य पर्यायाला गोल कर.

१) चित्रातील फक्त पाण्यात राहणारा प्राणी कोणता?

अ) बगळा ब) बेडूक

क) मासा ड) मधमाशी

२) चित्रातील पक्षी कोणता?

अ) बगळा ब) बेडूक

क) सिंह ड) हरिण

३) चित्रातील मान नसणारा प्राणी कोणता?

अ) बगळा ब) बेडूक

क) सिंह ड) हत्ती

४) चित्रातील कोणता प्राणी पाण्यात व जमिनीवर राहतो?

अ) ससा ब) बेडूक

क) मासा ड) माकड

५) सर्वांत मोठी मान असणारा प्राणी कोणता?

अ) माकड ब) ससा

क) जिराफ ड) गोगलगाय

६) चित्रातील सर्वांत हळू चालणारा प्राणी कोणता?

अ) ससा ब) कासव

क) गोगलगाय ड) हरिण

७) झाडावर राहणारा प्राणी कोणता?

अ) जिराफ ब) ससा

क) माकड ड) कासव

कृती ६ : विचार कर व लिही.

१) मधमाश्या मध कोठून गोळा करत असतील?

....

....

२) माकडे झाडावर कशासाठी उड्या मारत असतील?

....

....

३) गोगलगाय कोठे राहत असेल?

....

....

४) बगळ्याच्या लांब चोचीमुळे त्याला काय फायदा होत असेल?

....

....

कृती ७ : खाली दिलेल्या प्राण्यांचे आवाज काढ.

(१) सिंह (२) बेडूक

(३) मधमाशी (४) हत्ती

❑❑❑

१६. चुलीवरची खीर

कृती १ : खालील प्रश्न वाच व योग्य पर्यायाला गोल कर.

१) खालील चित्रातील पदार्थ कोणता आहे?

अ) पुरी ब) चपाती/पोळी

क) भाकरी ड) पापड

२) चुकीची जोडी ओळख?

अ) श्रीखंड – पुरी ब) चपाती – भात

क) इडली – सांबार ड) वरण – भात

३) 'हसणे' या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द कोणता?

अ) बोलणे ब) रडणे

क) बघणे ड) पळणे

कृती २ : खीर बनविण्यासाठी लागणाऱ्या पदार्थांची यादी कर.

१) .... २) .... ३) ....

४) .... ५) .... ६) ....

कृती ३ : दुधापासून कोणकोणते पदार्थ तयार करतात ते लिही.

....

....

....

....

कृती ४ : अक्षरे जुळवून शब्द तयार कर.

ण	व	र,	क	भा	री,	सुं	बा	दी,	ई	क	ढ,	ण	जे	व

१) ....
२) ....
३) ....
४) ....
५) ....

कृती ५ : तुमच्या घरात भाकरी कशी तयार केली जाते त्याची कृती क्रमाने लिही.

१) ....

२) ....

३) ....

४) ....

५) ....

कृती ६ : गोष्ट वाच. गोष्टीच्या खाली दिलेल्या प्रश्नाच्या योग्य पर्याय/पर्यायांपुढे (✓) अशी खूण कर.

उंदराची टोपी

एक होता उंदीरमामा. रस्त्याने जाताना त्याला मिळाले एक फडके. फडके घेऊन तो गेला धोब्याकडे. धोब्याला म्हणाला, ''धोबीदादा, धोबीदादा माझे फडके धुऊन दे.'' धोब्याने फडके धुऊन दिले. मग उंदीरमामा गेला शिंप्याकडे. ''शिंपीदादा, शिंपीदादा मला एक छानशी टोपी शिवून दे. तिला रंगीत गोंडेही लाव.'' शिंप्याने उंदीरमामाला टोपी शिवून दिली.

उंदीरमामाने टोपी डोक्यावर घातली, एक ढोलके घेतले. ते वाजवत तो गाणे गाऊ लागला. ''राजाच्या टोपीपेक्षा माझी टोपी छान! ढुम ढुम ढुमाक!'' राजाने हे ऐकले. तो शिपायांना म्हणाला, ''जा रे, त्या उंदराला पकडून आणा.''

शिपायांनी उंदीरमामाला पकडले. दरबारात आणले. त्याची टोपी काढून राजाकडे दिली. मग उंदीरमामा म्हणाला, ''राजा भिकारी, माझी टोपी घेतली, ढुम ढुम ढुमाक!''

हे ऐकून राजा खूप रागावला. त्याने उंदराकडे टोपी भिरकावली. उंदीरमामाने टोपी पुन्हा डोक्यावर घातली व तो गाणे गाऊ लागला. ''राजा मला घाबरला, माझी टोपी दिली. ढुम ढुम ढुमाक!''

१) उंदीरमामा शिंपीदादाकडे कशासाठी गेला?

अ) गोंडे लावण्यासाठी

ब) कापड धुण्यासाठी

क) टोपी शिवण्यासाठी

ड) इस्त्री करण्यासाठी

२) राजा का रागावला?

अ) उंदराने टोपी भिरकावली म्हणून

ब) उंदराने टोपी दिली नाही म्हणून

क) उंदराने राजाला भिकारी म्हटले म्हणून

ड) उंदराला शिपायांनी पकडून आणले म्हणून

कृती ७ : ढुम-ढुम सारखे शब्द लिही.

....
....

....
....

कृती ८ : कागदापासून टोपी बनव.

कृती ९ : मित्रांसह गोष्टीचे नाट्यीकरण कर.

१७. दिनदर्शिका

कृती १ : खाली दिलेले दिनदर्शिकेचे पान बघ आणि प्रश्नांची उत्तरे लिही.

१) दिनदर्शिकेचे दाखविलेले पान कोणत्या महिन्याचे आहे?

....

....

२) या महिन्यात किती दिवस आहेत?

....

....

३) या महिन्यात आलेला विशेष सण कोणता?

....

....

४) '५ सप्टेंबर' हा दिवस कोणता दिन म्हणून साजरा करतात?

....

....

कृती २ : तुझ्या घरातील दिनदर्शिका पाहून खाली दिलेल्या तारखेला कोणते दिनविशेष येतात ते लिही.

१) २६ जानेवारी : ....

....

२) १९ फेब्रुवारी : ....

....

३) ८ मार्च : ....

....

४) १४ एप्रिल : ....

....

५) १ मे : ....

....

६) २ ऑक्टोबर : ....

....

कृती ३ : तुझ्या घरातील दिनदर्शिका पाहून, खाली दिलेले सण कोणत्या महिन्यात, कोणत्या तारखेला आले आहेत ते लिही.

१) मकरसंक्रांती : ....
....

२) गुड फ्रायडे : ....
....

३) रमजान ईद : ....
....

४) महावीर जयंती : ....
....

५) दसरा : ....
....

६) दिवाळी : ....
....

७) नाताळ : ....
....

८) बुद्‌ध पौर्णिमा : ....
....

कृती ४ : दिलेल्या अक्षराने सुरू होणाऱ्या मराठी महिन्यांची नावे लिही.

वै = ...	श्रा = ...
का = ...	पौ = ...
फा = ...	मा = ...

कृती ५ : पुढील संपूर्ण आठवड्यात तू काय काय करणार आहेस ते चौकटीत लिही.

वार	तू करणार असलेले काम
सोमवार	....
मंगळवार	....
बुधवार	....
गुरुवार	....
शुक्रवार	....
शनिवार	....
रविवार	....

कृती ६ : इंग्रजी महिने योग्य गटात लिही.

३० दिवसांचे महिने	३१ दिवसांचे महिने	२८ किंवा २९ दिवसांचे महिने
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....

❑❑❑

१८. हिवाळा

कृती १ : तुझ्या मराठीच्या पाठ्यपुस्तकातील हिवाळा ही कविता चालीत म्हण.

कृती २ : गोलातील शब्द वाचून चौकटीत योग्य ऋतूचे नाव लिही.

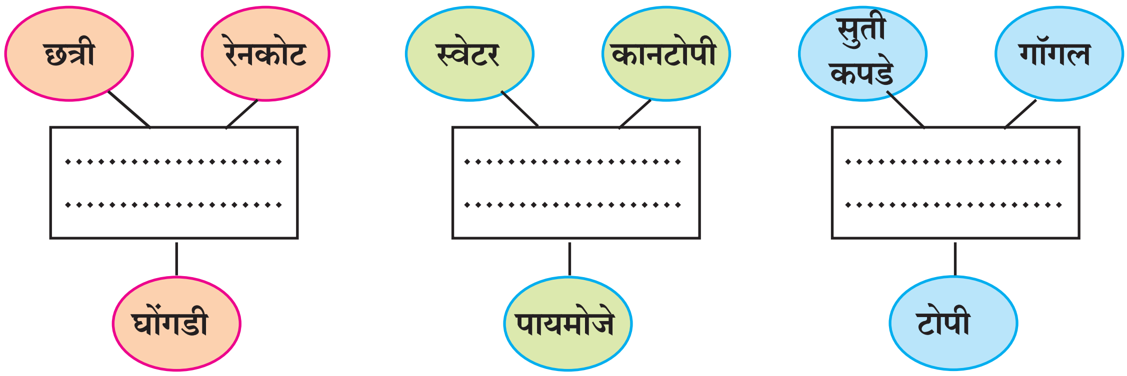

कृती ३ : अर्थपूर्ण वाक्य तयार कर व लिही.

१) ठेवला तवा चुलीवर आईने.

....

....

२) थंडी मला वाजते खूप.

....

....

३) आवडतात फुले मला रंगीत.

....

....

४) पीक बाजरीचे झाले आहे पिवळे.

....

....

५) बैल दोन घरी आहेत आमच्या.

....

....

कृती ४ : शब्दांच्या शेवटचे अक्षर समान असणारे शब्द लिही.

जसे : जळे – निळे

तळे : .... वारा : ....

आला : .... काळा : ....

फुले : .... मान : ....

कृती ५ : खालील शब्दसाखळी तयार कर.

जसे : ससा– साखर– रथ– थवा– वार– रवा

ऊस : ....

डोंगर : ....

फूल : ....

संथ : ....

आकाश : ....

कृती ६ : पावसाशी संबंधित शब्द लिही.

पाऊस

.... | .... | .... | ....

❑❑❑

१९. संगणकाची करामत

कृती १ : खालील चित्रात संगणक दाखविलेला आहे. तुझ्या शिक्षकांच्या मदतीने चित्रात दाखविलेल्या संगणकाच्या वेगवेगळ्या भागांची नावे लिही.

कृती २ : संगणकाचे विविध उपयोग लिही.

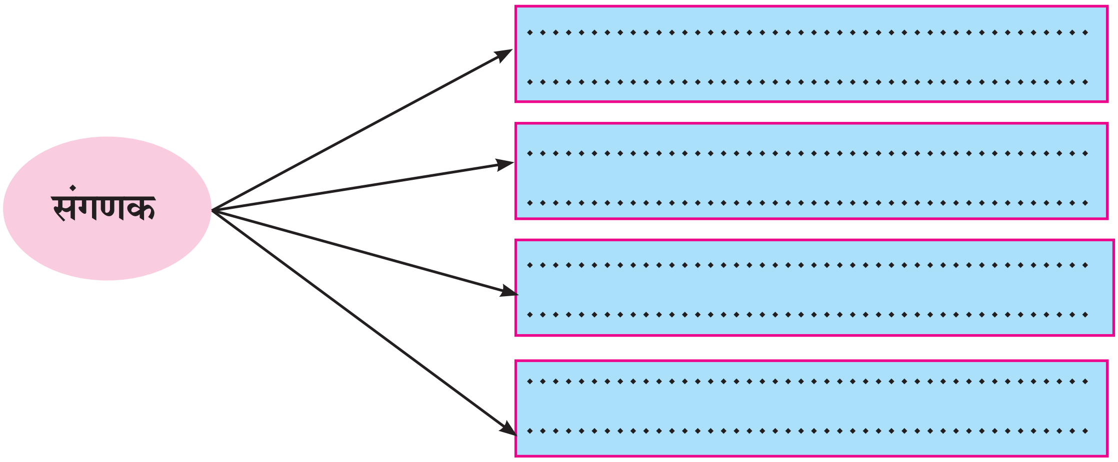

कृती ३ : अक्षरांचा योग्य क्रम लावून संगणकाच्या कोणत्या भागाचे नाव तयार होईल ते सांग व लिही.

१) उ स मा : ....
२) र्ड की बो : ....
३) ण सं क ग : ....
४) ई प टा : ....
५) क र्स स्पी : ....

कृती ४ : तू संगणक कोठे कोठे पाहिला आहेस ते लिही.

....

....

....

....

कृती ५ : संगणक व मोबाईल यांमध्ये कोणता सारखेपणा वाटतो ते सांग व लिही.

....

....

....

....

कृती ६ : तुला अभ्यास करताना संगणकाची मदत कशी होईल ते सांग.

कृती ७ : खालील जाहिरातीचे वाचन कर.

दुर्ग भ्रमंतीची २० वर्षांची परंपरा असलेल्या पर्वतमित्र संस्था, पनवेल यांच्यातर्फे आकर्षक सहली!!

खास बालमित्रांसाठी

मे व नोव्हेंबर महिन्यांमध्ये एक दिवसीय सहल

चला जाऊ या तिकोनाला...

ग्रुप बुकिंगसाठी खास १०% सवलत

शुल्क : ८५० रुपये
सकाळची न्याहरी, दुपारचे जेवण व पनवेल ते पनवेल प्रवासासहित.
वयोगट ८ ते १०

हे पाहता येईल!
तिकोना दुर्ग, तिकोना तलाव, स्वयंभू महादेव मंदिर, सातवाहनकालीन गुहा

अधिक माहितीसाठी :
पर्वतमित्र संस्था,
२४७ शिवाजी रोड, पनवेल,
संपर्क : ७८५६२४१९३२

१७ जुलैच्या सहलीचे शुल्क रुपये १०००/-

❑❑❑

२०. कणभर तीळ

कृती १ : कणभर तीळ ही कविता ऐक व मित्रांच्या मदतीने संवाद रूपाने म्हण.

कृती २ : खालील शब्द वाच, त्यापासून वाक्य बनव व लिही.

१) फुटाणा : ....
....

२) भरभर : ....
....

३) सुंदर : ....
....

४) गोड : ....
....

कृती ३ : खालील चौकटीत रिकाम्या जागी योग्य अक्षर लिहून अर्थपूर्ण शब्द तयार कर.

जसे :

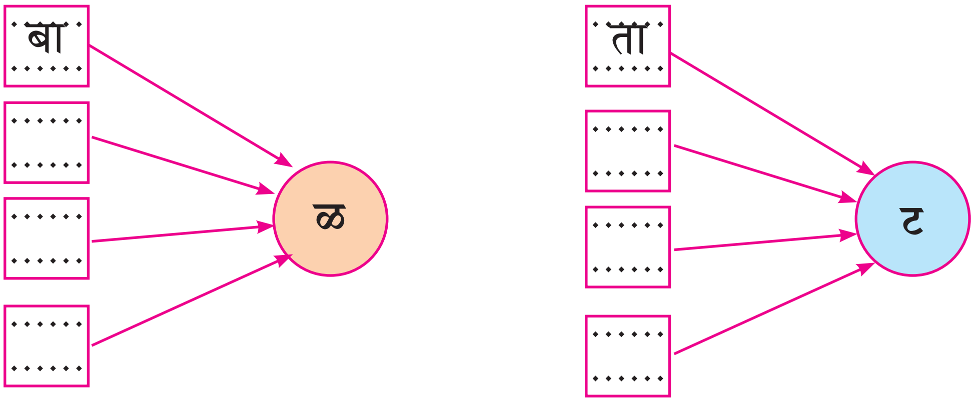

कृती ४ : दोन गटांतील शब्दांमध्ये एका लयीत असणाऱ्या व शेवटचे अक्षर सारखे असणाऱ्या शब्दांची जोडी रेषेने जुळव.

'अ' गट		'ब' गट
१) गंमत		अ) पळभर
२) वाटाणा		ब) झोकात
३) भरभर		क) हलवीत
४) पाकात		ड) जंमत
५) ओतीत		इ) फुटाणा

कृती ५ : खालील कवितेच्या ओळी वाच व खालील प्रश्नांच्या योग्य पर्यायाला (✓) अशी खूण कर.

तीळ चालला भराभर. वाटेत लागले ताईचे घर.
तीळ शिरला आत, थेट स्वयंपाकघरात.
ताईच्या हातात छोटीशी परात.
हलवा करायला तीळ नाही घरात!
ताई बसली रुसून, तीळ म्हणतो हसून,
''घाल मला पाकात, हलवा कर झोकात.''

१) स्वयंपाकघरात ताईच्या हातात काय होते?

अ) चमचा ब) कढई

क) परात ड) तवा

२) ताई का रुसली होती?

अ) स्वयंपाक तयार नसल्याने ब) आई रागावल्याने

क) घरात तीळ नसल्याने ड) वाटाणा, फुटाणा, शेंगदाणा हसल्याने

कृती ६ : तुझ्या घरात तिळांपासून कोणते पदार्थ तयार करतात ते लिही.

....

....

कृती ७ : कंसात दिलेले शब्द वाच व योग्य गटात लिही.

(शेंगदाणे, बाजरी, हरभरा, गहू, सोयाबीन, मूग)

धान्य	कडधान्ये	तेलबिया
....	वाटाणा	....
ज्वारी	....	....
....	....	तीळ

❑❑❑

२१. आपला भारत

कृती १ : मी कोण ते ओळख, मी काय काम करतो ते सांग व लिही.

	....
	....
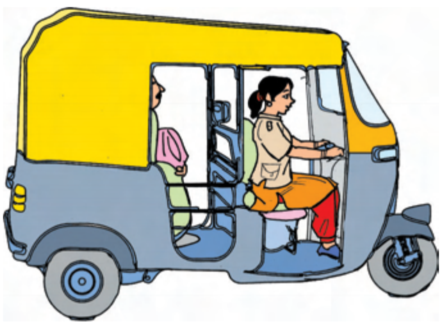	....
	....

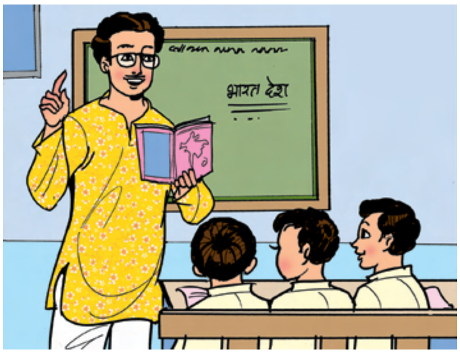 	....
दवाखाना 	....

कृती २ : आपल्या भारत देशात कोणकोणत्या भाषा बोलल्या जातात ते शिक्षकांच्या मदतीने लिही.

....

....

कृती ३ : खालील वाक्यात योग्य शब्द भरून त्याआधारे तुझ्या परिसराची माहिती लिही.

१) माझ्या गावाचे/शहराचे नाव .... आहे.

२) माझ्या गावात/शहरात .... हे प्रसिद्ध ठिकाण आहे.

३) माझ्या शाळेचे नाव .... हे आहे.

४) आम्ही .... ही भाषा बोलतो.

५) माझ्या परिसरात/शेतात ...., ...

.... व .... ही पिके होतात.

कृती ४ : 'आपला भारत' या पाठात 'य' अक्षर दुसऱ्या कोणत्या अक्षरांना जोडले आहे ते शोध आणि शब्द पाहून लिही.

....
....

....
....

....
....

कृती ५ : आपल्या देशाच्या झेंड्यामध्ये योग्य रंग भर.

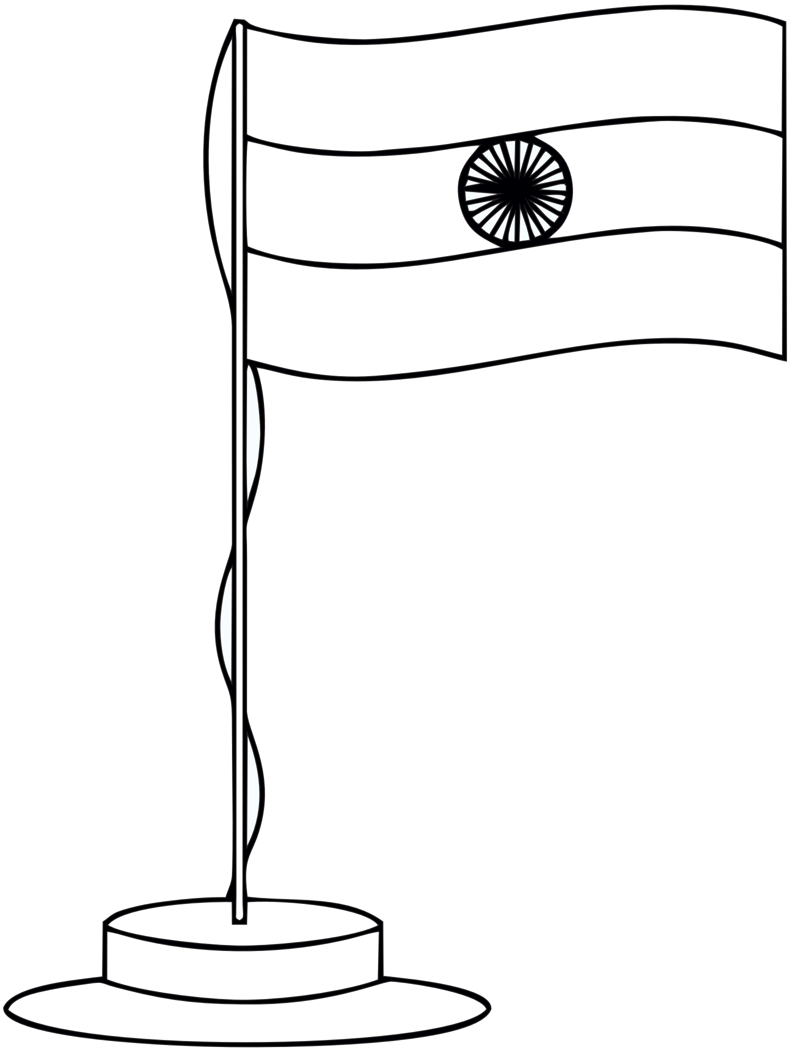

❑❑❑

२२. चित्रवाचन

कृती १ : खालील विधाने वाचून चूक की बरोबर ते लिही.

१) सकाळी सूर्य उगवतो. ....
....

२) रात्र झाल्यावर पक्षी चिवचिवाट करतात. ....
....

३) रात्री सगळीकडे अंधार असतो. ....
....

४) दुपारी चांदण्या लुकलुकताना दिसतात. ....
....

५) रोज आकाशात गोल चंद्र दिसतो. ....
....

कृती २ : 'अ' व 'ब' गटातील जोड्या रेघ देऊन जुळव.

'अ' गट		'ब' गट
१) चांदणी		अ) उडतो
२) पक्षी		ब) लुकलुकते
३) सूर्य		क) उमलतात
४) नदी		ड) उगवतो
५) फुले		इ) वाहते

कृती ३ : चित्र पाहून कोणती वेळ आहे ते सांग, जोड्या लाव.

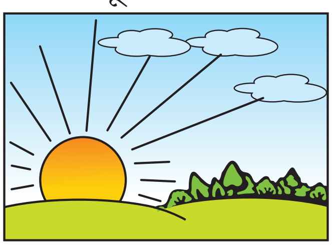

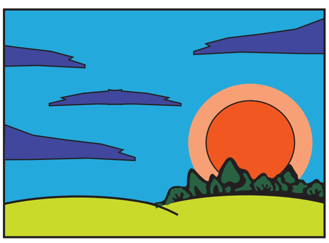

सकाळ

संध्याकाळ

दुपार

रात्र

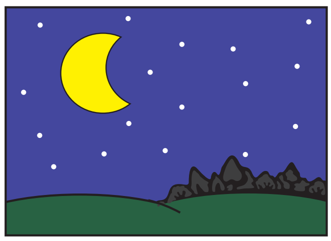

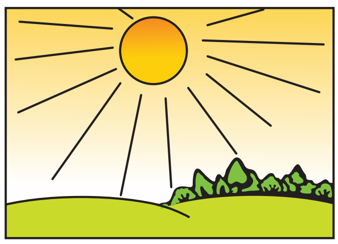

कृती ४ : खाली दिलेल्या वेळी तू काय करतोस/करतेस ते लिही.

१) सकाळी : ....
....

२) दुपारी : ....
....

३) संध्याकाळी : ....
....

४) रात्री : ....
....

कृती ५ : खालील चित्रे पाहून चित्रांविषयी वाक्ये लिही.

चंद्र	....
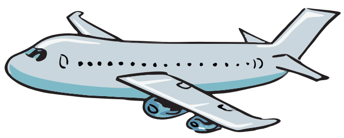 विमान	....
चांदण्या	....

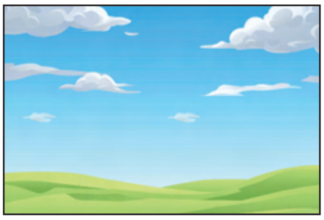 आकाश	
घर	

कृती ६ : विचार कर व खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

१) आकाशात पूर्ण चंद्र कोणत्या दिवशी दिसतो?

२) आकाशात चंद्र कोणत्या दिवशी दिसत नाही?

३) रात्रीच्या वेळी घरात उजेड येण्यासाठी तुम्ही कोणती साधने वापरता?

४) तू काजवे पाहिले आहेत का? पाहिले असल्यास कोठे?

२३. मंगळावरची शाळा

कृती १ : कवितेचे लयीत गायन कर.

कृती २ : पुढीलपैकी मंगळावरील शाळेमध्ये ज्या वस्तू आहेत, त्या वस्तूंच्या चित्रांपुढे (✓) अशी खूण कर व ज्या वस्तू नाहीत, त्या वस्तूंच्या चित्रांपुढे (×) अशी खूण कर.

पाटी ☐	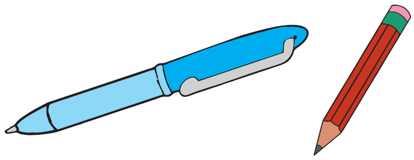 पेन/पेन्सिल ☐
संगणक पेटी ☐	संगणक डबी ☐
दप्तर ☐	पुस्तक ☐

कृती ३ : मंगळावरच्या शाळेत कोणत्या गमती आहेत ते सांग.

कृती ४ : या कवितेतील तुला आवडलेल्या ओळी लिही.

....

....

....

....

....

....

कृती ५ : खालील वाक्यांत योग्य शब्द लिहून तुझ्या शाळेची माहिती पूर्ण कर.

माझ्या शाळेचे नाव .... आहे.

शाळेत इयत्ता .... ते .... पर्यंत वर्ग आहेत. शाळेत एकूण

.... शिक्षक आहेत. शिक्षक शिकवताना ....

.... चा वापर करतात. शाळेतील वाचनालयात ....

पुस्तके आहेत. शाळेत आम्ही .... , ... हे खेळ खेळतो.

कृती ६ : तुझ्या शाळेशी संबंधित शब्द लिही.

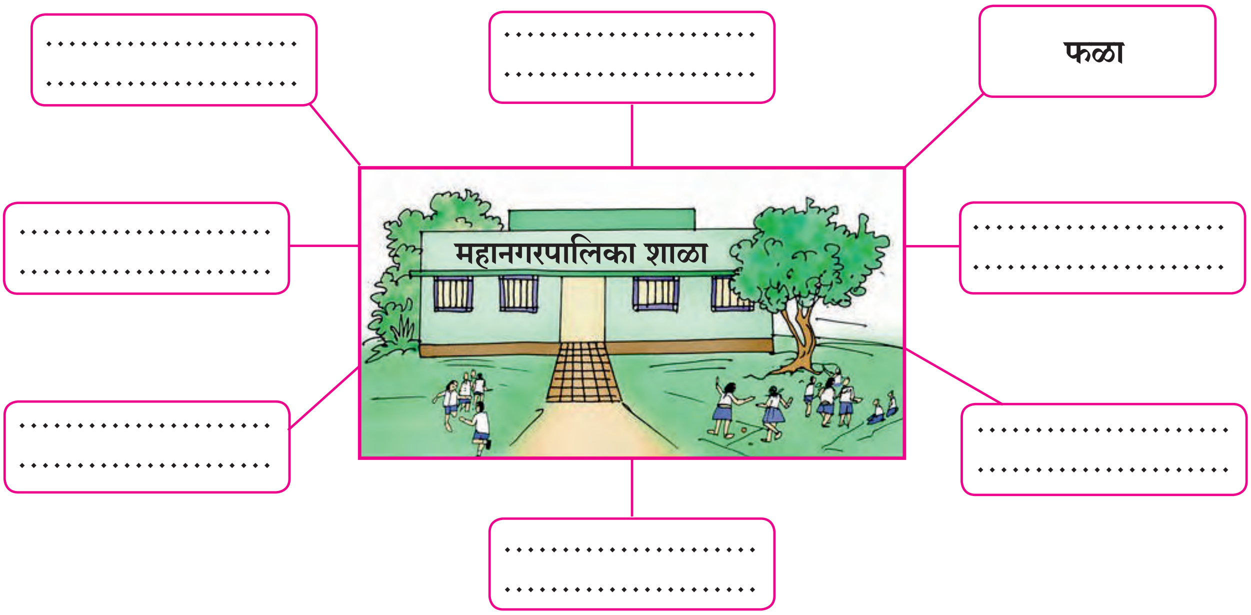

कृती ७ : शाळेवर आधारित कविता मिळव व लिही.

....

....

कृती ८ : खाली दिलेले चित्र रंगव.

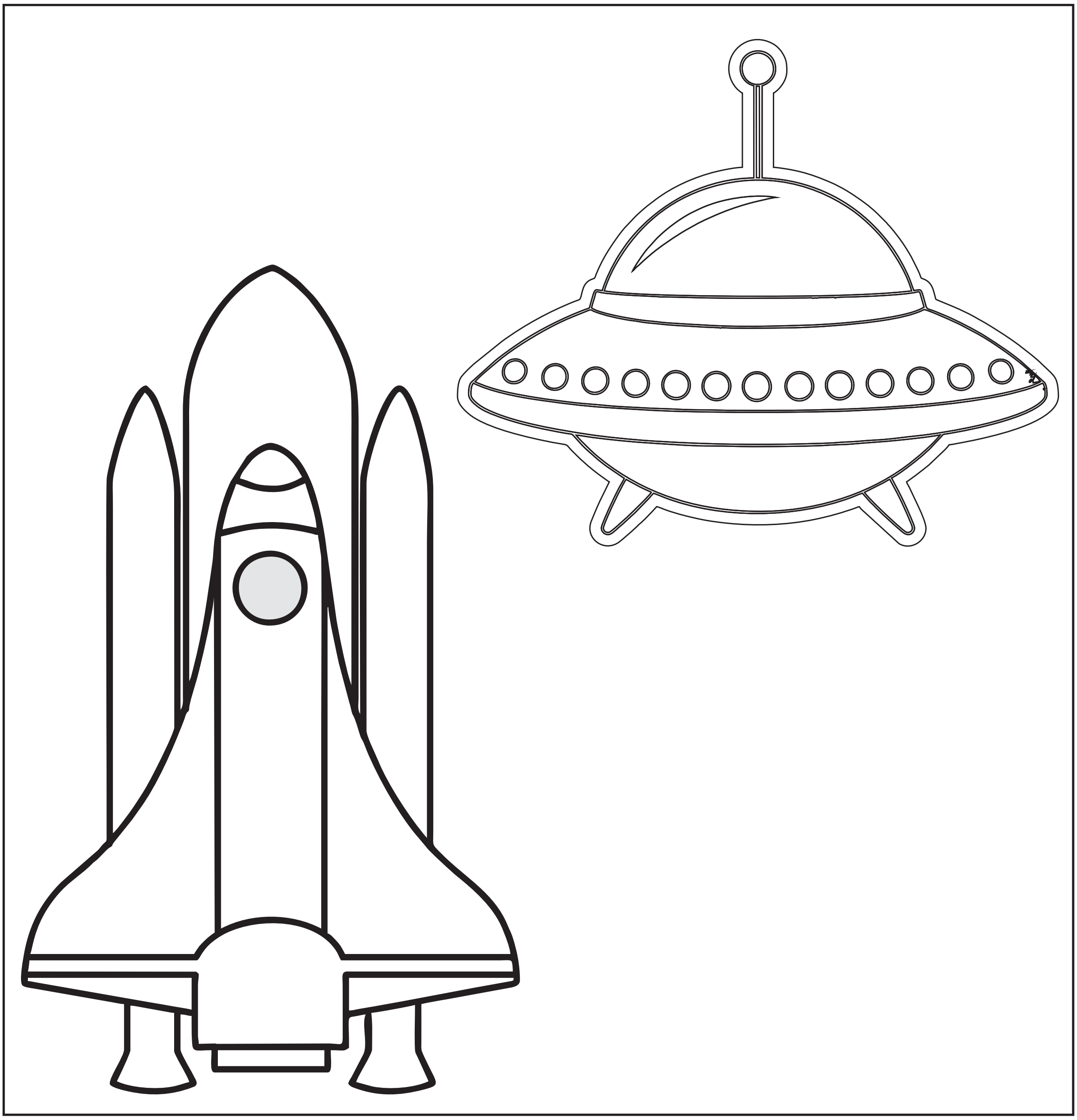

२४. फुलांचे संमेलन

कृती १ : खाली दिलेले चित्र पाहून संमेलनात कोणते फूल काय करीत आहे ते लिही.

....
....

....
....

....
....

....
....

कृती २ : तुझ्या परिसरात आढळणाऱ्या फुलांची नावे लिही.

....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

कृती ३ : पांढरा रंग असलेल्या फुलांची नावे लिही.

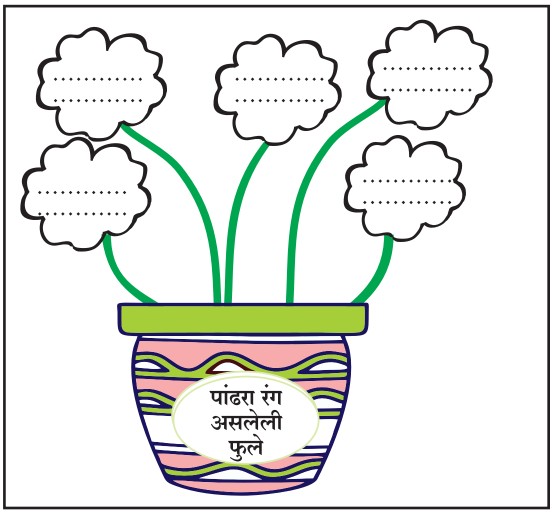

कृती ४ : चित्र पहा व लिही.

जसे :

.... फूल	.... फुले ....
....	....
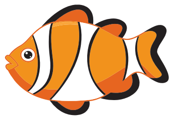	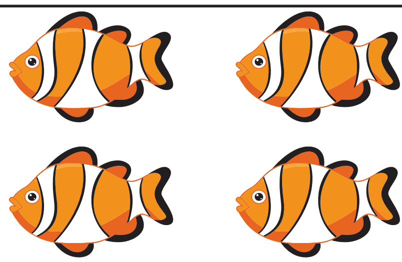 ....
....	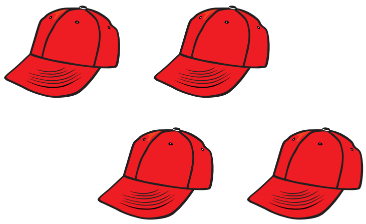 ....
....	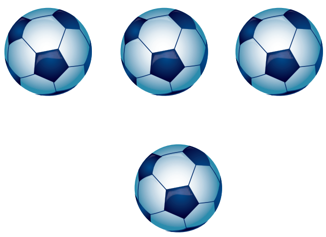 ....
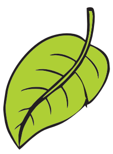	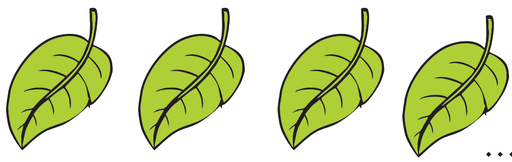 ....

कृती ५ : कंसात दिलेले शब्द योग्य गटात लिही.

(गुलमोहर, मेथी, जाई, मोगरा, मटार, पालक, मुळा, कारले, सीताफळ, केळी, कलिंगड, कोबी, पपई, रातराणी, सुरण, गवार, भेंडी, भोपळा, आंबा, काजू, मोसंबी, बटाटा, शेवंती, चमेली)

फळे	....
भाजी	....
फुले	....

कृती ६ : खाली दिलेल्या चौकटीतून वेगवेगळ्या रंगांची नावे शोध व लिही.

ना	रं	गी	के	नि
जां	पां	गु	श	ळा
भ	ढ	ला	री	हि
ळा	रा	बी	ल	र
म	पि	व	ळा	वा

....
....

....
....

....
....

....
....

कृती ७ : शाळेच्या स्नेहसंमेलनात तुला कोणकोणत्या कार्यक्रमांत सहभाग घ्यायला आवडेल ते लिही.

....
....

....
....

....
....

कृती ८ : खालील कविता वाच व कृती कर.

जंगलात गडबड झाली,
हत्ती, हरिण, कोकिळा आली,
ससुल्याच्या वाढदिवसासाठी
सारी भूमी सजली.

केक आणला माकडोबांनी
सजावट केली लतावेलींनी,
अवघी जमली होती पाहुणी
ससोबा खुश झाले मनी.

चांदोबाने प्रेमाने पाहिले
मनोमनी आशीर्वाद दिले,
शुभ्र पोशाखाचे असे
ससोबाला वरदान लाभले.

शुभेच्छा वाढदिवसाच्या
दिल्या सर्वांनी मिळून,
अचानक भित्रे ससोबा
गेले जंगलात पळून.

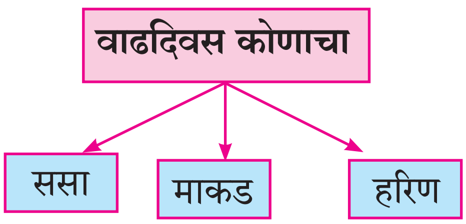

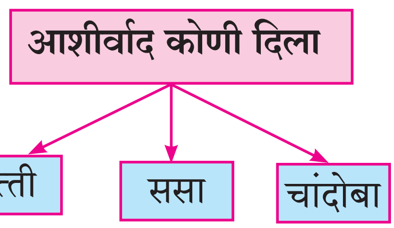

कृती ९ : फुलांच्या संमेलनातील पुढील फुले काय बोलत असतील असे तुला वाटते ते लिही.

गुलाब : ....
....

झेंडू : ....
....

मोगरा : ....
....

सदाफुली : ....
....

कृती १० : वाच आणि समोरील जागेत उत्तर लिही.

१) फुलांचा राजा : ....
....

२) राष्ट्रीय फूल : ....
....

३) लालेलाल तुरा असलेले फूल : ....
....

४) वर्षभर सदा फुलणारे फुलझाड : ....
....

५) रात्री उमलणारे फूल : ....
....

कृती ११ : खालील चित्र रंगव.

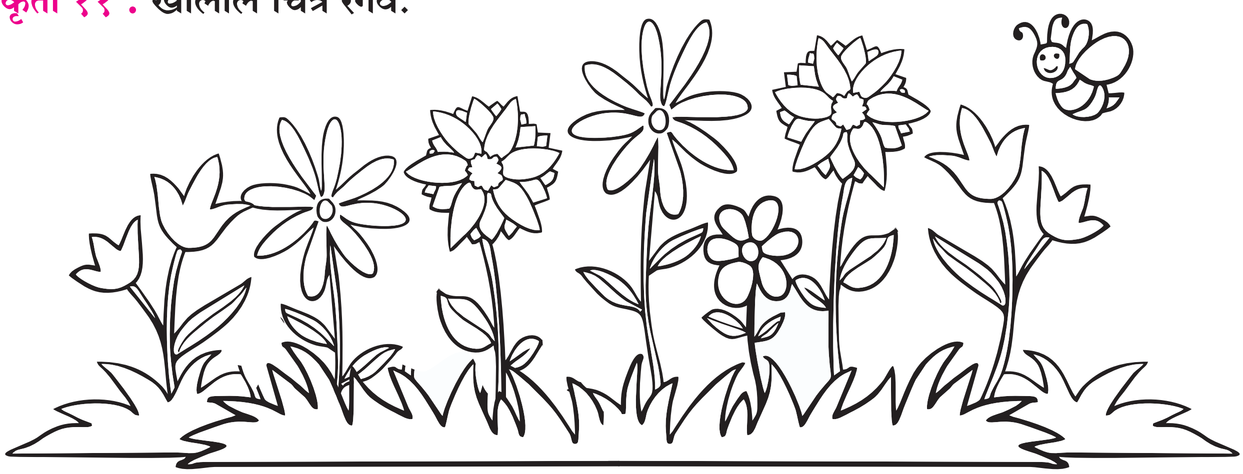

❑❑❑

२५. फुग्या रे

कृती १ : खालील कविता मोठ्याने वाच.

फुगेवाला फुगे घेऊन येतो.
रंगीबेरंगी फुगे.
कुंकवासारखे लाल भडक
हळदीसारखे पिवळे धमक
गवतासारखे हिरवे गार
पाण्यासारखे निळे शार
रंगीबेरंगी फुगे.

कृती २ : खालील फुग्यांमध्ये तुझ्या आवडीचे रंग भर.

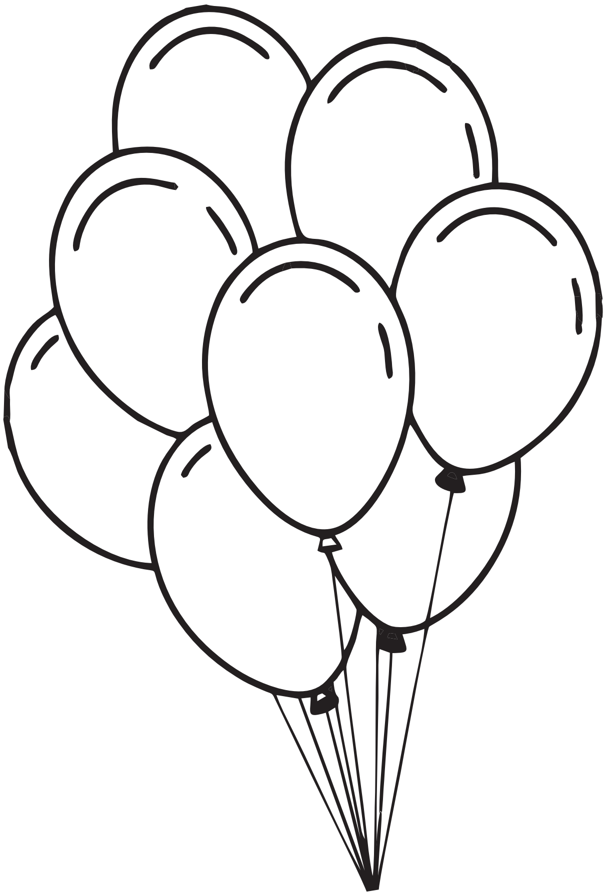

कृती ३ : वाचूया, लिहूया.

खाली दिलेले शब्द वाच व जसेच्या तसे लिही.

सूर्य	....	चोऱ्या	....
मूर्ख	....	शुक्रवार	....
ग्रामीण	....	ब्रश	....
गुऱ्हाळ	....	पत्र	....
ट्रक	....	ड्रम	....
कुऱ्हाड	....	राष्ट्रीय	....
बर्फी	....	राष्ट्रपती	....
पर्वत	....	पुऱ्या	....
ड्रेस	....	वाऱ्यावर	....
गर्दी	....	प्रकाश	....
श्रावण	....	ट्रेन	....
वऱ्हाड	....	पूर्व	....

कृती ४ : गोलात दिलेला शब्द वाच. हा शब्द वाचल्यावर तुला इतर कोणते शब्द आठवतात ते त्या शब्दाच्या बाजूला लिही.

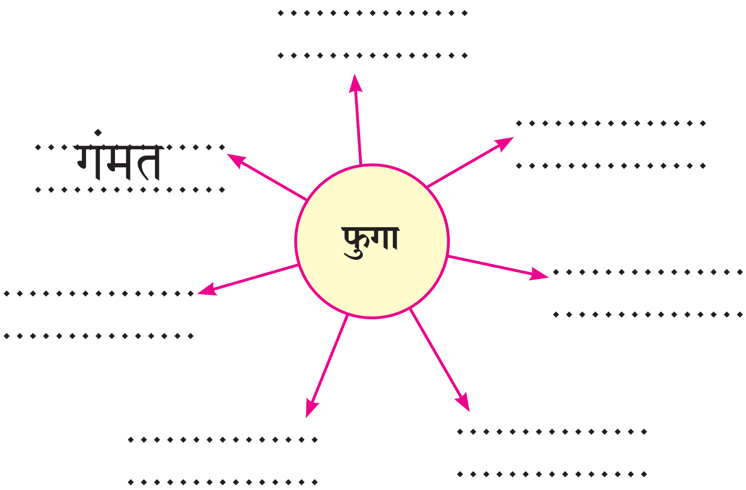

कृती ५ : वर लिहिलेल्या प्रत्येक शब्दापासून एक वाक्य तयार कर व लिही.

जसे : रंगीबेरंगी फुले पाहून मला गंमत वाटली.

....
....

....
....

....
....

....
....

....
....

....
....

कृती ६ : वाचू या.

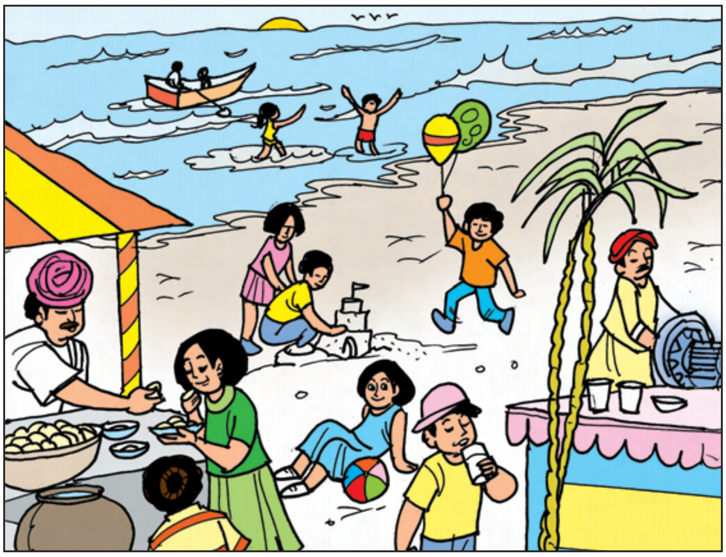

चौपाटी

काल सगळेजण चौपाटीवर फिरायला गेलो. बाबांनी भेळ खायला दिली. कैलासदादाने पाणीपुरी घेतली. सौदामिनीला भेळ फारच तिखट लागली. ती सारखी हु हु करीत होती. मग आईने उसाचा रस मागविला. सौदामिनीला रस आवडला नाही. हा-हू करीत थोडासा पिऊन तिने तो दादाला दिला. तिला बर्फाचा गोळा हवा होता.

कृती ७ : वरील मजकूर वाचून खालील प्रश्नांची योग्य उत्तरे सांग.

१) चौपाटीवर कोणकोण फिरायला गेले होते?

२) बाबांनी काय काय खायला दिले?

३) दादाने काय पिले?

४) आईने सौदामिनीला उसाचा रस का मागविला?

५) सौदामिनीला रस आवडला का?

कृती ८ : पुढील शब्द वाच व लिही.

१) कैलास = ... २) चौपाटी = ...

३) सौदामिनी = ... ४) बर्फ = ...

❑❑❑

२६. मांजरांची दहीहंडी

कृती १ : खालील चित्र पहा. त्याची माहिती सांग व लिही.

....
....
....
....
....
....
....
....

कृती २ : चित्राचे निरीक्षण करून चित्राविषयी माहिती लिही.

१) चित्र कोणत्या सणाचे आहे?

....
....

२) वर बांधलेल्या हंडीत कोणते पदार्थ असतील?

....
....
....
....

३) दहीहंडी फोडण्यासाठी मुलांनी काय केले आहे?

....
....
....
....

४) चित्रातील प्रसंगावर आधारित एखादे गीत/गाणे ऐक व म्हण.

कृती ३ : पुढील चित्रे पहा. चित्रांमध्ये असलेल्या सणांचे वर्णन तुझ्या भाषेत लिही.

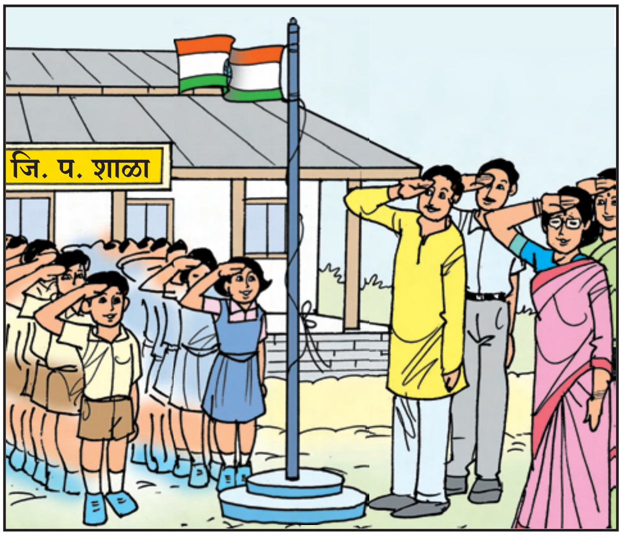
जि. प. शाळा

कृती ४ : खालील शब्दांच्या रूपात बदल करून लिही.

जसे : हसणे : हसले

१) झोपणे : ....

२) वाटणे : ....

३) पाहणे : ....

४) आवडणे : ....

५) बोलणे : ....

कृती ५ : खालील वाक्ये वाच व योग्य ठिकाणी उद्‌गारवाचक चिन्ह देऊन वाक्य पुन्हा लिही.

१) अबब केवढा अजस्र प्राणी हा

२) शाब्बास आपल्या देशाची मान उंचावलीस तू

३) शीऽऽ किती अस्वच्छता ही

....

....

....

❑❑❑

२७. चांदोबाच्या देशात

कृती १ : **'चांदोबाच्या देशात' ही कविता ऐक व म्हण.**

कृती २ : **खाली दिलेले चंद्राचे वेगवेगळे आकार बघ व त्यामध्ये तुला आवडणारे रंग भर.**

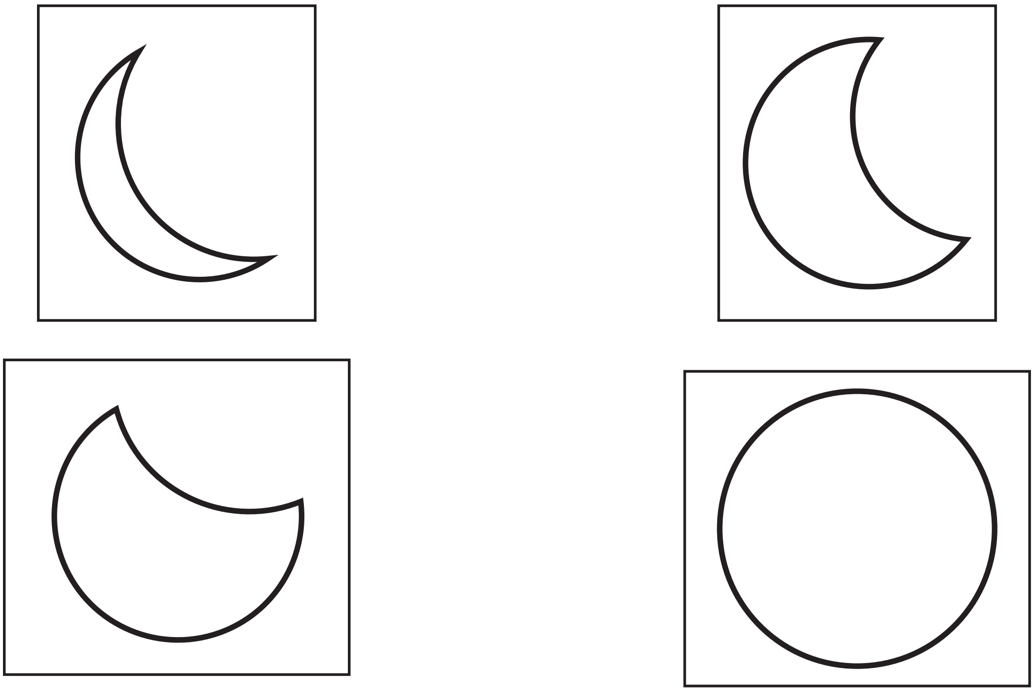

कृती ३ : **खाली दिलेले शब्द वाच व ते शब्द वापरून वाक्य लिही.**

१) गादी, झोपणे : ....
....

२) आकाश, उडणे : ....
....

३) ढग, लपणे : ....
....

४) पंगत, जेवणे : ....
....

५) आकाशगंगा, फिरणे : ....
....

कृती ४ : शेवटच्या अक्षरासारखा उच्चार असणारे शब्द लिही.

जसे – लोळू : खेळू, पळू, मळू, दळू

१) खाऊ : ....

२) बोलू : ....

३) बसू : ....

४) उडू : ....

५) करू : ....

कृती ५ : चांदोबाशी संबंधित इतर कोणतेही गाणे ऐक व वर्गात मित्रांसोबत म्हण.

कृती ६ : खालील शब्दांसाठी समानार्थी शब्द लिही.

१) ढग : ....

२) आकाश : ....

३) झाड : ....

४) घर : ....

५) सूर्य : ....

कृती ७ : खाली दिलेल्या ओळी तुझ्या मनाने पूर्ण कर.

१) रांगत होते लहान बाळ
गळ्यात त्याच्या ....
....

२) बागेत होती मुले चार
त्यांनी पाहिली ....
....

३) नदीच्या काठी सुंदर गाव
सोनपूर असे ....
....

कृती ८ : चित्रात चांदोबा दिसत आहे. तो तुला भेटला तर तू त्याला कोणते प्रश्न विचारशील? ते लिही.

....
....

....
....

....
....

....
....

❏❏❏

२८. मोर पिसारा

कृती १ : चिचूने पिसारा लावल्यानंतर त्याची कशी फजिती झाली ते सांग.

कृती २ : चिचूला मोरासारखा पिसारा हवा होता. चिचूच्या जागी तू असतास, तर तू परीकडे काय मागितले असतेस, ते तुझ्या शब्दांत लिही.

....

....

....

....

....

....

....

....

कृती ३ : तुला जर पक्ष्याप्रमाणे पंख मिळाले, तर पुढील गोष्टींसाठी त्याचा उपयोग होईल की नाही ते योग्य रकान्यात (✓) अशी खूण करून लिही.

अ. क्र.	विधाने	उपयोग
१)	एका गावावरून दुसऱ्या गावी जाण्यासाठी	✓
२)	पाण्यामध्ये पोहण्यासाठी	
३)	रात्री घरी झोपताना	
४)	मित्रांबरोबर खेळण्यासाठी	
५)	अभ्यास करण्यासाठी	
६)	जंगलामध्ये फिरण्यासाठी	
७)	झाडांवरील फळे खाण्यासाठी	
८)	शाळेमध्ये जाण्यासाठी	

कृती ४ : खाली दिलेली वाक्ये वाच व ती योग्य क्रमाने लिही.

१) मी दात घासून स्वच्छ तोंड धुतले.

२) अभ्यासासाठी पुस्तक, वही काढले.

३) मी सकाळी लवकर उठलो/उठले.

४) मी अंघोळ केली.

५) मी मित्रासोबत शाळेत गेलो/गेले.

६) शाळेचा गणवेश घातला.

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

कृती ५ : कोणाकडून कोणता गुण घ्यावा असे तुला वाटते ते लिही.

जसे : मुंगी – सतत काम करणे.

१) कुत्रा : ....

२) झाड : ....

३) सूर्य : ....

४) नदी : ....

कृती ६ : खालील गोष्ट वाच. चित्राच्या जागी शब्द लिही आणि पुढील गोष्ट पूर्ण करून तुझ्या शब्दांत लिही.

एका जंगलात एक राहत होता. त्याचे व हे त्याचे मित्र होते. एके दिवशी , व खेळत होते. अचानक ला आकाशात एक उडताना दिसला. ला वाटले, आपल्याला देखील सारखे उडता आले पाहिजे. ही गोष्ट ने व यांना सांगितली. ने ला दादाकडे जाण्यास सांगितले. सगळे 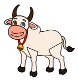 दादाकडे गेले. दादाने चे म्हणणे ऐकून घेतले. दादा म्हणाला, ‘‘आधी तुम्ही दोघे मी सांगतो, ते करा. ने झाडावर उड्या माराव्यात. ने गवतावर तुरुतुरु धावावे.’’ हे ऐकून तिघेही 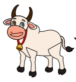दादाकडे पाहू लागले. दादा म्हणाला, ‘‘अरे ज्याचे काम त्यानेच करावे.’’

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

कृती ७ : खालील चित्र रंगव. चित्रातील पक्ष्याविषयी माहिती सांग व लिही.

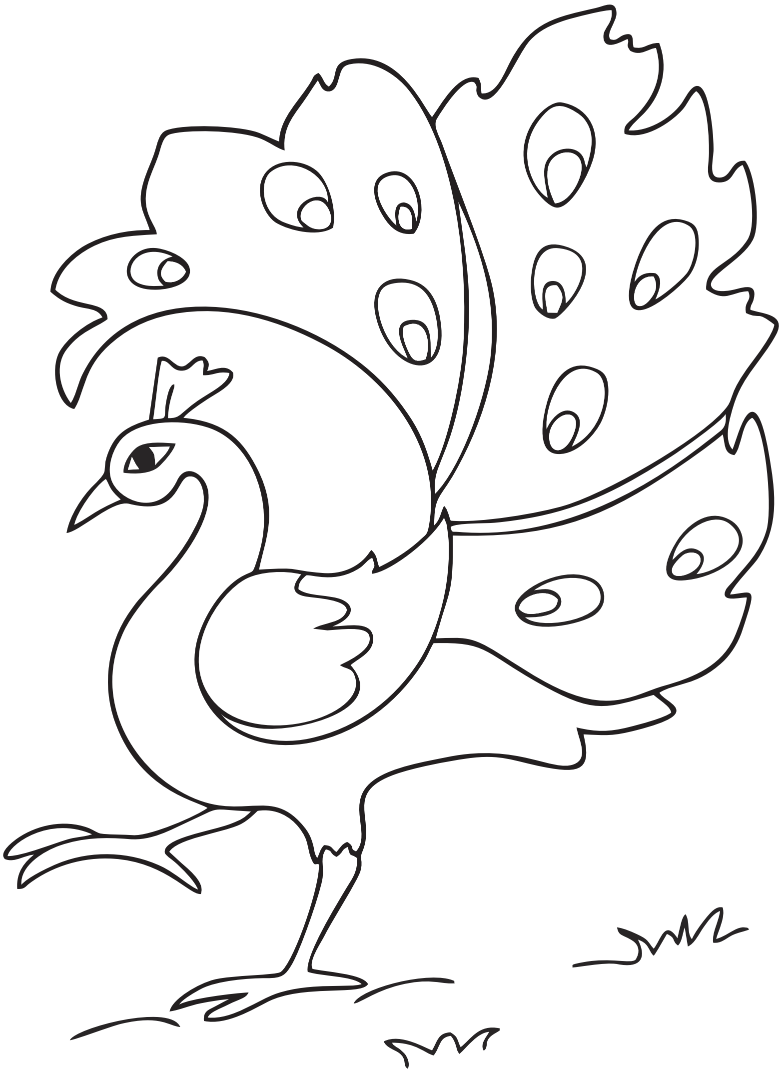

....

....

....

....

....

....

....

....

कृती ८ : खालील गोष्ट वाच. गोष्टीतील पात्रांना तुझ्या आवडीची नावे दे व राहिलेली गोष्ट पूर्ण कर.

रविवारचा दिवस होता. दुपारची वेळ होती. आई घरातील सर्व कामे उरकून झोपली होती. घरात सर्वत्र शांतता होती. जयेश खेळून घरात आला. हातपाय तोंड धुऊन तो अभ्यासाला बसला. दप्तरातील सर्व वह्या-पुस्तके त्याने बाहेर काढली. अचानक मराठीच्या पुस्तकातील एका चित्राकडे त्याचे लक्ष गेले.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

कृती ९ : चौकोनात दिलेले शब्द योग्य गटात लिही..

रांगोळी, पणती, तोरण, शीरखुर्मा, राखी, चकली, तिळगुळ वडी, पतंग, पिचकारी, ख्रिसमस ट्री, आकाशकंदील, गुढी, केक, आपट्याची पाने

खाद्यपदार्थ	वस्तू	सजावट
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....

कृती १० : पुढील संवाद वाच आणि योग्य उत्तराच्या पुढे चौकटीत (✓) अशी खूण कर.

''वांगी कशी दिली?''

''दहा रुपये पाव.''

''ताजी आहेत का?''

''हो, एकदम ताजी आहेत.''

''हो का! मग द्या अर्धा किलो.''

''अजून काय देऊ?''

''आलं द्या वीस रुपयांचं.''

''घ्या, सगळे मिळून चाळीस रुपये झाले.''

१) हा संवाद कोठे झाला असेल?

अ) बाजारात ☐

ब) बस स्टॉपवर ☐

क) घरात ☐

२) हे बोलणे कोणाकोणात झाले असेल?

अ) मुलगी व आई ☐

ब) बाबा व डॉक्टर ☐

क) भाजी विकणारा व गिऱ्हाईक ☐

३) आलं किती रुपयांचं घेतलं?

अ) तीस रुपये ☐

ब) वीस रुपये ☐

क) दहा रुपये ☐

४) वांगी किती रुपयांची घेतली?

अ) दहा रुपये ☐

ब) वीस रुपये ☐

क) तीस रुपये ☐

❑❑❑

श्रेयनामावली

शिकू आनंदे मराठी : विद्यार्थी कृतिपुस्तिका : इयत्ता – दुसरी : विकसन, लेखन व समीक्षण

अ.क्र.	तज्ज्ञ सदस्यांचे नाव	पद	कार्यालय
१.	सागर तुपे	वरिष्ठ अधिव्याख्याता	जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, पनवेल, रायगड.
२.	डॉ. बाबासाहेब बडे	अधिव्याख्याता	जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, नाशिक .
३.	अजित राक्षे	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा मोहाट, ता. जावळी, जि. सातारा.
४.	वाल्मीक घरटे	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा लुल्ले, ता. मालेगाव, जि. नाशिक.
५.	आशा सकट	सहायक शिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा लोणीकंद, ता. हवेली, जि. पुणे.
६.	उदयकुमार कुऱ्हाड	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा बाळापूर, ता. येवला, जि. नाशिक.
७.	देविदास गोसावी	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा जामठी, ता. जि. बुलडाणा
८.	ज्ञानेश्वरी परदेशी	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा पवारवस्ती (लोहगाव), ता. हवेली, जि. पुणे.
९.	नरेंद्रकुमार रायकर	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा रौंधळवाडी, ता. खेड, जि. पुणे.
१०.	मनीषा सावळे	सहशिक्षक	जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा महालक्ष्मीनगर, ता. मालेगाव, जि. नाशिक.
११.	वैशाली गाढवे	विषय सहायक	राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
१२.	डॉ. लता पाडेकर	सहायक शिक्षक	लोकनेते यशवंतराव चव्हाण विद्यानिकेतन क्र. ६, येरवडा, पुणे.
१३.	चित्रा पेंढारकर	सहायक शिक्षक	पं. दीनदयाळ उपाध्याय विद्या मंदिर, म.न.पा. शाळा क्र. ७४, पुणे.
१४.	रोहिणी कोहिणकर	सहायक शिक्षक	गोळवलकर गुरुजी प्राथमिक विद्यालय, पुणे.
१५.	राजश्री औटी	सहायक शिक्षक	गोळवलकर गुरुजी प्राथमिक विद्यालय, पुणे.

शब्दांची जोडी शोध (जसे ताटवाटी)